

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE I TEHNOLOGIJE
KOSOVA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Za treći razred osnovne škole
neformalnog obrazovanja

Priština, maj 2007.

Glavni urednik:

Fehmi Ismaili

Urednici:

Enesa Kadi

Ramush Lekaj

Lektor i korektor:

Sadija Kandi

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT, E
SHKENCËS DHE
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO

Primjena plana i programa za tre i razred osnovne škole neformalnog obrazovanja

BROJ: MONT 21/2005.

DATUM: 08. 06. 2005.

Na osnovu člana 6.1 paragraf (b), član 7 kao i člana 42 Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju Kosova tačka c), člana 1.3 tačka (c) kao i aneksa IV, Pravilnika UNMIK-a br. 2001/19 o Izvršnim organima Privremenih samoupravnih institucija Kosova, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije izdaje ovo Administrativno uputstvo:

Član 1.

Cilj

Cilj ovog uputstva je primjena Nastavnog plana i programa za tre i razred, neformalnog obrazovanja, kao rezultat prestrukturiranja u osnovnom obrazovanju.

lan 2.
Plan i program

Nastavni plan i program za tre i razred neformalnog obrazovanja priložen je Administrativnom uputstvu.

lan 3.
Primjena

3.1. Nastavni plan i program za tre i razred neformalnog obrazovanja primjenjuje se od školske 2004/2005. godine.

3.2. Primjenom Plana i programa za tre i razred neformalnog obrazovanja stupaju van snage dosadašnji planovi i programi za tre i razred osnovne škole, neformalnog obrazovanja.

lan 4.
Stupanje na snagu

Ovo Uputstvo stupa na snagu sa potpisom Ministra.

Agim Veliu, Ministar

SADRŽAJ

Administrativno uputstvo, 3

I Uvod, 7

II Ciljevi, 8

III Metodološka uputstva, 8

IV Vrijednovanje, 10

V Izvori i nastavna sredstva, 13

VI Nastavni plan predmeta, 13

JEZICI I KOMUNIKACIJA

Bosanski jezik i književnost, 17

Engleski jezik, 37

MATEMATIKA

Matematika, 63

PRIRODNE NAUKE

čovjek i priroda, 77

DRUŠTVENE NAUKE

Građansko vaspitanje, 91

TEHNOLOGIJA

Ručni rad, 101

UMJETNOSTI

Likovno vaspitanje, 111

Muzičko vaspitanje, 121

TJELESNI ODGOJ

Tjelesni odgoj i sport, 133

I. UVOD

Obrazovanje predstavlja vodeće područje djelovanja društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Kosova.

Viziju za stvaranje jedne savremene škole po međunarodnim standardima započetu poslije završetka rata, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) realizuje preduzimajući i svestrane i praktične korake na svim poljima djelatnosti.

Na ovom putu, od historijskog značaja za razvoj i napredak kosovskog društva, MONT teži da promjeni gledišta u procesu razvijanja ličnosti sa jasnom vizijom za njegovu budućnost i njegovo mjesto.

Ovo stvara potrebne preduslove za integraciju pojedinaca i kosovskog društva u političkim kretanjima, ekonomskom, intelektualnom, naučnom i tehnološkom razvoju, kao i socijalno-kulturnom razvoju razvijenih evropskih i svjetskih zemalja.

Razvoj nastavnog plana i programa zasniva se na osnovi jedne naučne procedure, kako po obliku, metodološkom pristupu, organizaciji i razvijanju predmetnog sadržaja, tako i po izlaganju rezultata znanja, nastavnih sredstava, metoda, tehnike i instrumenata ocjenjivanja.

Profesionalne radne grupe za izradu nastavnih planova i programa bile su stalno u toku najnovijeg razvoja u obrazovanju i u konsultaciji sa međunarodnim ekspertima. U ovom procesu razvoja planova i programa, koji je izrađen na dugoročnoj strategiji MONT-a, znatan doprinos dali su UNICEF, vlade i agencije nekih zemalja.

Posebna pažnja posvećena je njegovanju pozitivnog stava prema učenju, stimulaciji učenika da se angažuju na opravdan način u ispunjavanju školskih zahtjeva, razvoju vještina iz svakodnevnog života, uvijek imajući u vidu karakteristike fizičkog i psihičkog razvoja ovog uzrasta.

Realizacija ciljeva ovog plana i programa zavisiće od posvećenog rada nastavnika, kojima se ovaj plan i program posvećuje. Da bismo olakšali primjenu ovog Nastavnog plana i programa, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije organizovaće, s vremena na vrijeme, predavanja sa nastavnicima koji će biti vođeni od eksperata odgovarajućih oblasti sa dodatnim uputstvima ovoga Plana i programa.

II CILJEVI

Nastavni plan i program za tre i razred ima za cilj:

- nastavak izgrađivanja duhovnih vrijednosti učenika, konsolidaciju znanja, izdizanje, orijentisanje obdarenosti i sposobnosti za građenje njihove budućnosti;
- podsticanje učenika za preduzimanje inicijativa nezavisnog djelovanja u porodici i okruženju i šire, poštovanje i osnovna pravila ponašanja u grupi.
- Obrazovanje svih građana Kosova i onih koji su iz bilo kojeg razloga prekinuli školovanje

Radne grupe za izradu planova i programa, u skladu sa sadržajem, izabrale su opšte objektivne i specifične zadatke za ostvarivanje navedenih ciljeva kojima su jasno određeni očekivani rezultati na kraju svakoga razreda.

III METODOLOŠKA UPUTSTVA

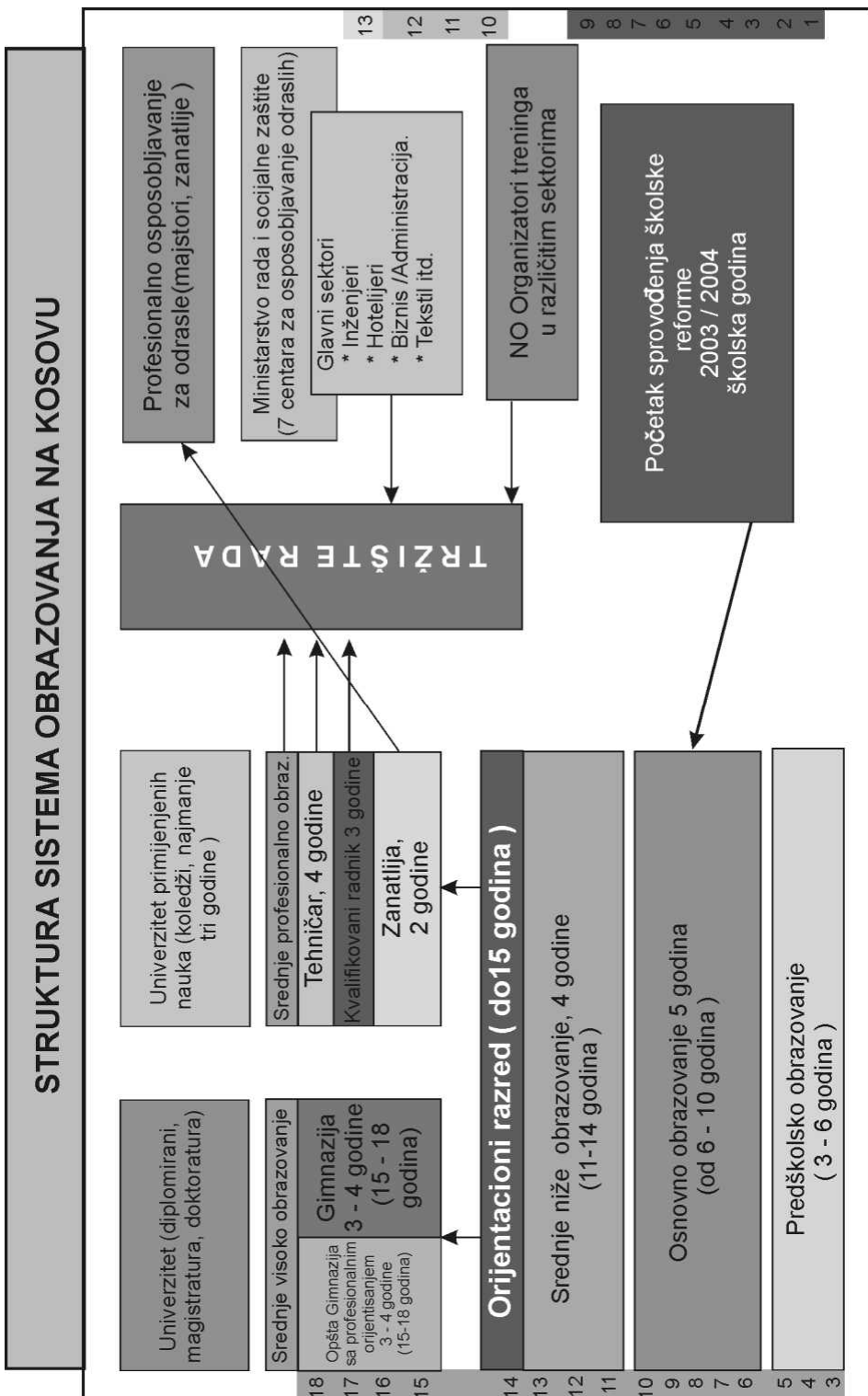
Izbor nastavnih metoda je u kompetenciji nastavnika nastavnog predmeta. Izbor se vrši zavisno od potreba i zahtjeva učenika, sadržajnih specifičnosti, nastavnih tema, sa didaktičkom osnovom, nivoom formiranja učenika i dr.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba kombinovati, kako bi bile što raznovrsnije, u smislu pospešivanja dinamike učenja, razbijanja monotoničnosti i motivisanja učenika.

Metode i tehnike nastave su toliko raznolike, koliko i metode i tehnike učenja. Nastavnik može primijeniti tehnike i različite kombinovane nastavne metode radi postizanja što boljih rezultata u procesu nastave.

Imajući u vidu cilj za što kvalitetnijom nastavom sugerišu se neke tehnike i metode:

- izlaganje i pojašnjenje;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;

- učenje kroz rješavanje problema;
- diskusija (debata);
- rad u grupama;
- predstavljanje i interpretacija;
- tehnike kritičkog mišljenja;
- idejna inspirativnost (brainstorming);
- samostalno istraživanje.

Za određene teme koje karakteriše dovoljan broj informacija može se primijeniti i interaktivna nastava kombinovana sa praktičnim aktivnostima.

Za određene nastavne teme može se uspješno izvoditi nastava u prirodi, različite studijske ekskurzije, posjete raznim organizacijama i dr.

U svim slučajevima primjene naznačenih nastavnih metoda i tehnika, potrebno je koristiti odgovarajuća didaktička nastavna sredstva i pomagala, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

IV VRJEDNOVANJE

Vrjednovanje (ocjenjivanje) je proces sistematskog prikupljanja, analize i interpretacije informacija u cilju određivanja stepena do kojeg je učenik savladao nastavne objekte. Ono treba da se zasniva na objektivima znanja (očekivanim rezultatima) određenog nastavnog programa i određenog nivoa.

Ovaj proces se zasniva na nekim osnovnim načelima, kao što su:

- određivanje cilja i prednosti u procesu vrednovanja;
- primjena odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem kako bi se mjerilo ono što se želi izmjeriti;
- obezbjeđenje kvalitetnih informacija o postignutom rezultatu učenika putem kontinuiranog mjerenja i vrednovanja.

IV 1. Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnici i škole treba da biraju i primjenjuju dovoljan broj instrumenata i sredstava za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje;
- upitnik (samovrednovanje);
- pismeni izvještaj o jednom praktičnom radu ili istraživanju;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni listići (koriste se za manevarske vještine snalažljivosti);
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test na bazi kriterijuma i objektivna;
- test dostignutost zasnovan na osnovu pitanja (zahtjeva):
 - odgovor sa više alternativa,
 - kratki i otvoreni odgovor,
 - izabrani otvoreni odgovor i dr.,

kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

IV 2. Stepen usvojenosti gradiva

Na kraju nastavne godine svaki učenik treba da dostigne jedan od stepena usvojenosti nastavnog gradiva:

- Odličan (stepen najviše usvojenosti);
- Vrlo dobar (stepen više usvojenosti);
- Dobar (stepen srednje usvojenosti);
- Dovoljan (stepen dovoljne usvojenosti) i
- Nedovoljan (stepen nedovoljne usvojenosti).

Dostignuti stepen usvojenosti nastavnog gradiva direktno zavisi od standarda (v. tabelu) koji se baziraju na:

Opšti objektivii	Najviša usvojenost 90%	Visoka usvojenost 80%	Srednja usvojenost 60%	Dovoljna usvojenost 40%	Nedovoljna usvojenost
<i>Poznavanje predmeta</i>	Veoma visoke sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u obi nim situacijama.	Visoke sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u obi nim situacijama.	Srednje sposobnosti poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim situacijama.	Ograni ene sposobnosti u poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim siituacijama.	Nedovoljne sposobnosti u poznavanja i primjene znanja predmeta u obi nim situacijama.
<i>Razumijevanje nau nih procesa</i>	Veoma visoke sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok-posljedica, prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Više sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Srednje sposobnosti razumijevanja i primjene injenica, na ela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasu ivanje.	Ograni ene sposobnosti razumijevanja zadataka i nau nih procesa.	Nedovoljne sposobnosti razumijevanja zadataka i nau nih procesa.
<i>Kriti ko mišljenje</i>	Visoke sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.	Sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.	Ograni ene sposobnosti kriti kog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva na ela i iskustva.		
<i>Manevarske vještine</i>	Ste en zadovoljavaju i stepen sposobnosti manevarskih vještina.			Niži stepen usvojenih sposobnosti (nekih) manevarskih vještina.	

V IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Radi uspješne i efektivne realizacije nastave i učenja, ovog Nastavnog plana i programa, nastavnici i učenici treba da koriste različite izvore i sredstva informisanja.

Do sada je glavni izvor informisanja bio školski udžbenik određenog predmeta. Ukoliko nedostaje neki određeni udžbenik za odgovarajući nastavni predmet, nastavnici i učenici imaju mogućnosti da koriste različite udžbenike iz prethodnih i tekućih razreda, kao i druge dopunske materijale u cilju obezbjeđivanja znanja i iskustava koja imaju naučno podlogu.

Pored raznih školskih udžbenika sugerišemo da se koriste i drugi informativni materijali:

- priručnici, atlasi i brošure;
- novine, stručni i naučni časopisi;
- fotografije, poster, proglašeni, šeme, dijagrami, karte, tabele;
- modeli, crteži, makete;
- fotoslajdovi, filmovi, videokasete;
- računarski programi, internet, CD i dr.

U nadležnosti je nastavnika da, zavisno od datih uslova u kojima škola radi, nalazi izvore informacija i pomaže u nastavnim sredstvima, vode računa o ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na ono što je suštinsko za učenje.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učenicima.

VI. NASTAVNI PLAN PREDMETA

Br.	Nastavni predmeti	Broj časova	
		III razred	%
1.	Bosanski jezik i književnost	126	33.33
2.	Engleski jezik	36	9.52
3.	Matematika	90	23.80
4.	Čovjek i priroda	18	4.76

5.	Gra ansko vaspitanje	18	4.76
6..	Muzi ko vaspitanje	18	4.76
7.	Likovno vaspitanje(*)	18	4.76
8.	Ru ni rad	18	4.76
9.	Tjelesni odgoj i sport (**)	(36)	9.52
	Ukupno:	342 + (36)	

(*) U itelj može da izabere u kojem odjeljenju i sa koliko asova nedjeljno da organizuje predmete: muzi ko vaspitanje i likovno vaspitanje.

(**) Izbor vrši skola da li e se organizovati ili ne ovaj predmet zavisi od zahtjeva u enika

JEZICI I KOMUNIKACIJA

- Bosanski jezik i književnost
- Engleski jezik

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

UVOD

Jezik je oruđe za razmišljanje, samoiskazivanje i komunikaciju, za uspostavljanje društvenih relacija, za čuvanje i prenošenje kulturne baštine i napredak pojedinca i društva.

Jezik je tipični društveno-mentalni fenomen koji postoji uvijek i svugdje.

Jezikom se riječi i prenose u koncepte. Što više konceptata u jeziku ima na raspolaganju i što bolje razumije njihove relacije, to lakše razmišlja.

Nastava jezika ima važan zadatak da kroz poznavanje jezika i literature pomogne učeniku da postane samostalna, slobodna, kreativna i kulturna ličnost, svjesna svojih i nacionalnog identiteta. Učitanjem literature učenik usvaja materijal koji razvija njegov emocionalni život i njegovu sliku o svijetu, usvaja znanje o samom sebi i o drugim ljudima, o ljudskim iskustvima i imaginaciji. Razvijaju se i njegove vlastite jezika i kulturu, učenici saznaju da postoje i druge kulture i drugi jezici koje, takođe, treba cijeniti. Nastava jezika upućuje učenike da uvažavaju kulturno nasljeđe svojih naroda, a veliki dio ljudskog intelektualnog kapitala živi u jeziku kao i jezik.

Za svakog intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj, jezik ima ogroman značaj.

U različitim situacijama i u svakoj životnoj dobi, komunikacija bez jezika teško je zamisliva.

Od kvaliteta komunikacije u velikoj mjeri zavisi prosperitet pojedinaca pa i društva u cjelini.

Znanja stečena u ovoj oblasti predstavljaju neophodnu osnovu za nastavu i učenje u svim drugim oblastima, jer različiti vidovi upotrebe jezika unapređuju se nastavom ostalih oblasti.

Mišljenje i jezik su suštinski povezani. Razvijanje jezičkih kompetencija u direktnoj je vezi sa razvojem saznavnih sposobnosti, kao i sa razvojem mišljenja u najširem smislu riječi.

Jezičke vještine – slušanje, govor, čitanje i pisanje – podjednako su značajne i međusobno povezane. Zato se podrazumjeva da se one ne prepliću jer učenje jedne pomaže razvoju drugih.

Književna djela predstavljaju bitan element ukupnog razvoja sistema estetskih vrijednosti.

Pored njih učenik se u toku školovanja upoznaje i s drugim vrstama tekstova. Svi oni zasnovani su na nizu različitih konvencija i podrazumijevaju niz sposobnosti i vještina koje se u učeniku sistematski predstavljaju u nastavi, ne samo iz ove već i iz svih drugih obrazovnih oblasti, kako bi se podstakao razvoj komunikativnih, saznavanih i istraživačkih sposobnosti u učenika.

Nastava u oblasti jezika, književnosti i komunikacija treba da teži razvoju u učenika kako bi mogli da učestvuju u interkulturnoj interakciji na više jezika, kao i omogućavaju upoznavanje velikog broja kulturnih zajednica.

Nastava iz oblasti jezika treba da predstavlja za učenika izvor zadovoljstva iako se taj stepen ne može izmjeriti ali se može uočiti.

CILJEVI

1. U učenici formiraju pozitivan odnos prema maternjem jeziku, jer postaju svjesni da se pomoću njega najlakše izražavaju i sporazumjevaju, jer postupno i planski ovladavaju i upotrebljavaju, pored lokalnog govora i standardni književni bosanski jezik.
2. U učenici razvijaju sposobnost komuniciranja u svakodnevnim situacijama iz neposrednog okruženja, i postepeno se osposobljavaju za osnovne sporazumjevajuće aktivnosti: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, koje im omogućavaju upoznavanje sebe i svijeta, kao i zadovoljavanje kulturnih i društvenih potreba.
3. U učenici se podstiče razvoj mišljenja i izgrađivanje svijesti o sebi i okolini i na taj način povećavaju mogućnost djelovanja na okruženje.
4. U učenici razvijaju svijest o svojoj kulturnoj baštini i svojoj tradiciji, kao i o postojanju drugih kultura iz neposrednog okruženja sa kojima se u učeniku svakodnevno susreću.
5. U učenici bogate maštu i razvijaju kreativnost kroz različite tekstove koji im se predstavljaju i na taj način pronalaze temeljne vrijednosti realnog i irealnog svijeta.

6. U enici kroz igru i zabavu osjećaju li no zadovoljstvo i sreću u čitanju umjetničkih tekstova, jer u enje jezika im omogućava, ne samo komunikaciju sa okolinom, već i sticanje znanja o svijetu.
7. U enici bogate riječnik i na taj način razvijaju spremnost za govor, samopouzdanje, hrabrost i kreativnost u rješavanju sporova na miroljubiv način, mogućnost poštovanja druga i njihovih mišljenja i podsticaj na stvaralačku aktivnost.
8. U enici upoznaju različite tekstove koji se predstavljaju direktno ili indirektno - medijski i kroz zadatke se usmjeravaju na identifikaciju sa tekstom. Iz teksta izdvajaju osnovne vrijednosti: istinito-neistinito, pošteno-nepošteno i na taj način uvide kako da kritički razmišljaju. U enici uočavaju povezanost između literarne i ostalih formi umjetnosti.

OBJEKTIVI

FUNKCIONALNI CILJEVI

1. U enici koriste receptivne jezičke vještine (slušanje i čitanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i njihovim potrebama.
2. U enici koriste vještine jezičke produkcije (govor i pisanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i njihovim potrebama.
3. U enici aktivno učestvuju u interakciji sa sagovornicima iz neposrednog okruženja i usvajaju temeljna načela dijaloškog sporazumjevanja.
4. U enici znaju da prenose sadržaje kratkih poruka ili tekstova.
5. U enici prepoznaju osnovne elemente jezičkog sistema.
6. U enici čitaju umjetničke tekstove i književnosti primjerene njihovom uzrastu, shvataju njihove osnovne poruke, produbljuju ih i pokušavaju da razvijaju sopstveni čitalački ukus.

7. U enici prate i koriste medijske prikaze koji odgovaraju njihovom uzrastu.

RAŠ LANJIVANJE FUNKCIONALNIH CILJEVA

1. Slušanje

U enici slušaju i razumiju kratke tekstove različitih vrsta na standardnom književnom jeziku:

- izlaganja
- književne tekstove
- didaktička uputstva
- saopštenja.

U enici uočavaju da se u grafičnu poruku pored govora povezuju i drugi oblici izražavanja

- pokret – gestikulacija
- slika
- muzika

2. Čitanje

U enici ovladavaju tehnikom čitanja naglas i u sebi.

U enici primjenjuju ostale vještine i strategije čitanja

U enici čitaju kratke tekstove različitih vrsta, i pri tome:

- prikupljaju informacije
- bogate riječnik, stiču znanje
- razvijaju maštu.

U enici čitaju i razumiju nelinearne elemente teksta:

- ilustracije
- legende
- tabele
- dijagrame.

U enici znaju da koriste sadržaje knjige da bi pronašli određeni tekst.

U enici uočavaju dijelove teksta;

- naslovi
- podnaslovi
- odjeljci
- ime autora

U enici koriste slikovni riječnik ili riječnik na kraju knjige da bi otkrili značenje nepoznate riječi.

3. Govor

U enici pravilno izgovaraju glasove, rije i i izraze i pravilno intoniraju re enicu.

U enici govore te no, odgovaraju im tempom.

U enici koriste plan da bi pripremili kratka saopštenja o poznatoj temi.

U enici jasno formulišu iskaze, primjerene govornoj situaciji.

U enici izražavaju misli, ideje, osje anja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja, na osnovu iskustva i mašte.

U enici napamet govore kratke tekstove:

- recituju
- govore po ulogama.

4. Pisanje

U enici pravilno koriste pisma maternjeg jezika poštuju i pravopis.

U enici vladaju osnovnim vještinama i strategijama pisanja.

U enici prepisuju djelove poznatog teksta

U enici pišu po diktatu djelove poznatog sadržaja.

U enici pišu na osnovu svojih misli (autodiktat) i pri tome vode ra una o znacima interpunkcije.

U enici pišu kratke tekstove razli itih formi i namjena i pri tome izražavaju svoje:

- misli,
- ideje,
- osje anja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja na osnovu iskustva ili mašte.

5. Interakcija

U enici tolerantno i bez ustru avanja u estvuju u razgovoru drže i se teme i koriste i jezi ka sredstva primjerena uzrastu i komunikativnoj situaciji.

U enici znaju da saopšte i obrazlože svoj stav o nekom spornom pitanju (prilikom igre).

U enici znaju da obave telefonski razgovor i pri tome znaju da prenesu kratku poruku.

U enici postavljaju pitanja i daju odgovore, i u usmenom i u pismenom obliku, pridržavaju i se konverzacijskih pravila.

Učenici znaju da koriste osnovne forme pisane komunikacije, te umiju da napišu:

- pismo,
- poruku,
- spisak,
- razglednicu.

6. Medijacija

Učenici formiraju i preoblikuju iskaze i kraće tekstove uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava radi prenošenja osnovnih značenja.

Učenici znaju da izdvoje ključne riječi iz kraćih tekstova.

Učenici znaju da daju naslov:

- tekstu,
- slici,
- podnaslov djelovima teksta

7. Interpretacija

Učenici koriste svoja znanja i iskustva kao i druge tekstove da bi razumjeli ono što čitaju.

Učenici razlikuju stvarno od imaginarnog.

Učenici znaju da prepoznaju i izdvoje osnovne ideje u tekstu.

Učenici znaju da izdvoje i opišu:

- zaplet,
- mjesto,
- vrijeme događaja,
- slijed događaja,
- aktere i njihove osobine.

Učenici prepoznaju i znaju da uočavaju figurativni jezik u književnom i neknjiževnom tekstu.

Učenici znaju da zauzmu sopstveni stav o pročitanom tekstu.

Učenici znaju da ilustruju tekst i prikazuju ga kroz ilustracije i u nizu slika.

8. Jezik

Učenici prepoznaju riječi i rečenice

Učenici prepoznaju i razlikuju vrste riječi:

- imenice (vlastite i zajedničke),

- rod i broj,
- glagole,
- pridjeve (opisne, prisvojne, gradivne),

U enici razlikuju vrste re enica:

- izjavne,
- upitne,
- uzvi ne,
- potvrdne,
- odri ne,
- proste i proširene.

U enici znaju da podijele rije i na slogove.

U enici znaju da odrede subjekat i predikat u re enici.

U enici znaju da razlikuju osnovne glagolske oblike:

- prošlo vrijeme,
- sadašnje vrijeme,
- budu e vrijeme,
- neodre eno vrijeme.

U enici identifikuju osnovne oblike promjenljivih vrsta rije i (nominative imeni kih rije i i infinitive glagola) kako bi mogli da upotrebljavaju rije nik.

U enici znaju da razlikuju rije i istog i suprotnog zna enja:

- rije i koje ozna avaju umanjeno
- rije i koje ozna avaju nešto uve ano

U enici znaju da razlikuju osnovno do prenešenog zna enja.

U enici posjeduju aktivni i pasivni rije nik koji odgovara njihovom uzrastu.

9. Književnost

U enici znaju da razlikuju književne tekstove od ostalih vrsta tekstova.

U enici znaju da razlikuju osnovne vrste književnog izražavanja:

- stih,
- prozu,

- pjesmu,
- pri u.

U enici znaju da prepoznaju jednostavne književne forme:

- brojalice,
- bajke,
- basne,

- šaljive pri e,
- poslovice,
- zagonetke

10. Medijska pismenost

U enici znaju da koriste različite medije radi informisanja, obrazovanja i zabave:

- plakat,
- novine,
- strip,
- časopise,
- filmove,
- kompaktne diskove

U enici znaju da tumače značenje medijskih poruka:

- šta je uoio
- šta je nauio
- šta mu se dopalo
- kako se osjeća..

10.3 U enici znaju da izraze: ideje, iskustva, stavove i maštu kroz grupno i samostalno oblikovanje jednostavnih medijskih tekstova:

- novina,
- stripova,
- plakata,
- i internet stranica.

PLANIRANI SADRŽAJI IZ KNJIŽEVNOSTI

U enici itaju, razumjevaju i vrjednuju umjetničke tekstove i predlažu drugačiji tok radnje.

O i moje majke - japanska narodna pjesma

Listr na putu - Š. Pandžo

Škola budućnosti - Ajša Zahirovi

Golubovo krilo - Ahmet Hromadžić

Svijetu se ne može ugoditi - šaljiva priča

Moj otac je tvrđava - Jusuf Žiga

Vezeni most - N. K. Hadži

Jesen - Meljiman Mustafi

Deoba - arapska narodna priča
Li ina - narodna pripovijetka
Majka - islandska narodna priča
Tri sunca - I. Bekri
Prisluškivanje - Š. Pandžo
Kako ste se igrali - Bela Džogovi
Kako je postalo drago kamenje - indijanska priča
Dedin nišan - Sead Redžepagi
Jesenje veče - F. G. Lorka
Uspavanka - Uzeir Ajradini
Svitac traži prijatelja - Sun Ju in
Djevojica sa šibicama - H. K. Andersen
Lav i ovjek - arapska narodna priča
Torbar i majmuni - indijska bajka
Kad bi bilo - narodna pripovijetka
Smijeh i suze - Azra Mulali
Rodine izme - A. Busunok
Repi i šeširko - Azra Ali i
Dječak i mrav - kineska narodna priča
Dijete sa dobrim srcem - Husein Sulejmani
Zlatna sjekira - japanska bajka
Prvi zimski dan - Eštref Berbi
Bliži se bliži ljeto - D. Maksimovi
Trešnja - Džemaludin Lati
Oproštaj sa rianom - Rizo Džafi
Srvi snijeg - S. Jesenjin
Poklon - etiopska narodna priča
Krag - Uzeir Ajradini
Dolapice - Hamid Isljami
Drugovi - V. Nedelkovski
Želja - Alija H. Duboanin
Preobražaj - Mirsad Beirbaši
Gdje je postojbina bajki - M. B. Vogelnic
Šamar - Sadik Idrizi
Ko je tvrdica - korejska narodna priča
Oči - Rahman Dedaj
Rodoplavna - Jašar Redžepagi

Domača lektira

1. **Bajke i priče** - izbor iz djela svjetskih klasika:
E. Pelin, K. Čapek, E. Fučinić, R. Kipling, A. Čehov, A. Puškin.
2. **Izbor iz svjetske poezije za djecu:**
Priredivač: Muhidin Čanković.
3. **Patuljak vam priča** - A. Hromadžić
4. **Nenina bašta** - N. K. Hadžić
5. **Oeva sjekira** - Rizo Džafić
6. **Zov zavijača**, Uzeir Ajradini.
7. **Hiljdu i jedna noć**, izbor, priredivač: Adila B. Šabah.

Predložena djela za lekturu učenici čitaju samostalno kod kuće.

U školi se vode razgovori o pročitanim sadržajima.

U toku školske godine nastavnik je obavezan da obradi najmanje 4 predložena djela, a ostala djela učenici čitaju po mogućnosti.

STANDARDI POSTIGNUĆA

Standardi predstavljaju osnovu za koncepiranje nastavnog i obrazovnog rada.

Na osnovu njih i za potrebe njihovog ostvarivanja, biraju se sadržaji nastavnog rada, nastavne metode i oblici rada, određuju se i planiraju aktivnosti učenika i nastavnika, obezbjeđuju se potrebna nastavna sredstva, oprema za rad i razna druga učila.

Zato je potrebno da standardi budu jasno i precizno definisani i formulisani, poznati i javni da izražavaju što više opštu saglasnost svih interesnih grupa: učenika, roditelja, škola, i društvene zajednice u širem smislu šta se obrazovanjem želi postići i šta je funkcija obrazovanja.

Najvažniji zadatak u tom cilju je:

- osposobiti učenika da shvati da autonomija ne znači slobodu od drugih nego sloboda sa drugima, da samopoštovanje, samopotvrđivanje, odgovornost za sopstveno ponašanje - podrazumjeva uzajamnost, ravnopravnost, poštovanje različitosti, suradnju, podršku, i saosjećanje sa drugima.

Osposobljavati učenike da razumiju posljedice svoga ponašanja, da su bolji u vještini slušanja, da imaju mnogo više povjerenja, saradnje i uzajamnog poštovanja sa drugovima i da imaju pravilan odnos prema nastavniku i okolini.

Oni omogućavaju sistematsko praćenje i vrjednovanje ciljeva obrazovanja.

Katalog znanja:

Jezik i književnost

Učenici slušaju i posmatraju i aktuelne događaje iz okoline znaju na ovom nivou da:

- reprodukuju bitne podatke na standardnom književnom jeziku,
- da dopune određeni tekst

Učenici čitaju na glas i u sebi i po završenom čitanju znaju da predlože:

- drugačiji naslov,
- drugačiji tok radnje,
- drugačiji kraj,
- da ilustruju tekst.

Učenici govorno nastupaju:

- podešavaju i intonaciju sadržaja književnog teksta,
- govore po ulogama, igraju i u kratkim predstavama,
- govore jasno i razgovjetno

Učenici pišu kratke tekstove i poruke i pri tome znaju:

- da upotrijebe veliko slovo,
- da napišu kratko pismo,
- da sačinjavaju spisak,
- da napišu kratku poruku.

Učenici u tekstu pronalaze i ispravljaju fundamentalne gramatičke i pravopisne greške:

- veliko slovo na početku rečenice,
- veliko slovo na početku vlastitih imena i prezimena,
- veliko slovo na početku geografskih pojmova,

- znake interpunkcije na kraju rečenice,
- zarez pri nabranju.

Učenici znaju:

- da razlikuju maternji od drugog jezika,
- da razlikuju književni jezik od lokalnog govora,
- da praktično upotrebljavaju književni jezik

Učenici razlikuju književni jezik od lokalnog govora i pri tome znaju:

- pojam maternjeg jezika i
- gdje se još govori ovim jezikom

Učenici znaju i pri tome prepoznaju riječi koje označavaju:

- imena,
- radnju – glagolske oblike,
- pridjeve (opisne)

Učenici u različitim tekstovima znaju da izdvoje rečenice:

- upitne,
- uzvišene,
- izjavne,
- potvrđne,
- odrične,
- proste,
- proširene.

IZVORI NASTAVNIH SREDSTAVA I NJIHOVA UPOTREBA

Učbenici i druga pomagala predviđena su da bi olakšali proces nastave i učenje.

Tradicionalno, učbenici su najvažnija sredstva za učenje.

U praksi učbenike treba koristiti za:

- pružanje podrške uenicima vrijednim i ta nim informacijama;
- bu enje radoznalosti i podsticanje motivacije;
- obezbje enje materijala za samostalni rad u enika;
- stimulisanje inicijative u enika i obezbje ivanje “hrane za nove ideje”;
- obezbje enje vježbi i aktivnosti primjene ste nih znanja i vještina;
- stimulisanje ušenika za identifikaciju i rješavanje problema na kreativan na in;
- pomo u enicima da stvore predstavu o informacijama i da ih organizuju na sistematski na in;
- obezbje enje aktivnosti za utvr ivanje ste enog znanja;
- obezbje enje aktivnosti interdisciplinarnog i me ukurilarnog karaktera.

Pored udžbenika u nastavi na bosanskome jeziku koristiti i tehni ka sredstva za masovnu komunikaciju. Koristiti i ilustracije, slikovnice, slike...

Literatura

Nastavnicima se preporu uje slijede a literatura :

- **Pravopis bosanskoga jezika** - Senahid Halilovi ,
- Antologija pjesama bošnja kih pisaca Kosova i Sandžaka - **Bjel Behar** - Alija Džogovi ,
- Dje iji asopis na bosanskome jeziku - **ulistan**,
- **Goranske narodne pjesme** - Harun Hasani,
- Zbirka poezije na župskom govoru: **Sluza u slunce** - Uzeir Ajradini,
- Antologija poezije pjesnika nacionalnih zajednica - **Svjetlosti zna enja** - R. Vasilevski.
- Zbirka poezije za djecu i odrasle: **Makadam mlije nog puta** - Uzeir Ajradini.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Polazni postupak u savlađivanju vještine čitanja je jezička i govorna cjelina (brojalica, pjesma, priča, dijalog, zagonetke...).

Na najmanjim govornim cjelinama-reenicama, razvija se osjećanja i smisao za jezik.

Polazeći od komunikativne funkcije jezika, obrada teksta usmjerena je na savlađivanje osnovnih vještina čitanja kao preduslova za samostalnu edukaciju i osposobljavanje za iskazivanje misli u slobodnom pričanju, opisivanju, prepričavanju, analiziranju i zaključivanju.

Učenici sa razvijenim riječnikom bolje napreduju u učenju čitanja i pisanja, a dobar govor je posljedica učenja i prirodne nadarenosti.

Na ovom uzrastu učenici uvježbavaju osnovne vještine čitanja, nastojeći da se u čitanju naglas približe tempu govora i navikavanju da poštuju znake interpunkcije uspostavljaju i emotivni odnos sa onim što čitaju. Čitanje naglas doprinosi uvježbavanju i kontroli izgovora a istovremeno i razumjevanju pročitanog.

Čitanje u sebi je u osnovi pravoučitanje i njemu treba postepeno težiti.

Prelazak na čitanje u sebi je uslovljen pravilnim i tečajnim čitanjem naglas.

Svako čitanje podrazumjeva razumjevanje pročitanog u skladu sa programskim zadacima.

Čitanje teksta obično prati njegova obrada koja se izvodi prema postupku koji se preporučuje kao model za razvijanje čitalačkih sposobnosti. Nivoi ovog postupka su:

- uvodna motivacija,
- najava teksta interpretativno čitanje (tiho-glasno),
- izražavanje doživljenog (analiza-sinteza i vrjednovanje),
- ponovno čitanje (novi zadaci)

Učenike pri čitanju treba upoznavati da osjete ljepotu slikovitog izražavanja i da to doživljavanje pokušaju da izraze riječima i pokretima, da u formi igre dramatizuju kratke priče i da ih ilustruju.

U toku obrade teksta učenike valja osposobljavati da: prepričavaju (reenicu, odjeljak i cio tekst), odgovaraju na postavljena pitanja i da budu pitani za stav, da bogate riječnikom, da formiraju jasne rečenice kojima iskazuju misli i osjećanja i da donose zaključak.

Vještinom čitanja i obradom teksta u enici se navikavaju na izražavanje: pravilno i jasno, isto bez suvišnih riječi, tačno i izražajno. U enici upućivati na čitanje tekstova sa različitim sadržajima i na taj način izbjegavati monotoniju i mehaniku čitanja.

U enici treba podsticati na čitanje, korišćenje biblioteke, sredstva medijske komunikacije i organizovanje susreta i razgovora sa piscima.

Takođe ih treba podsticati na literarno stvaralaštvo.

Osnovni zahtjev Programa bosanskoga jezika je da se jezik shvati i u enicima predstavi kao sistem.

Rečenica kao osnovna govorna jedinica zahtjeva poseban tretman u svim razredima jer se u njoj sagledavaju i svi osnovni pojmovi o jeziku i pravopisu. Rad na rečenici u drugom razredu se zasniva na shvatanju rečenice različite po značenju i vježbe u pravilnoj upotrebi znakova interpunkcije.

Shvatanje i prepoznavanje djelova rečenica počinje uo avanjem vršioča radnje u njoj i razumjevanje riječi koje imenuju bita, predmete i pojave.

Službu riječi u rečenici, posebno predikat i subjekat, uočavati najprije u govornim situacijama pa tek onda u tekstu.

Vježbati pravilan izgovor svih glasova a pogotovo takozvanih afrikata **č**, **ć**, **dž**, kao i upotreba prostrujnog **h**.

Programske zahtjeve iz oblasti pravopisa savladati putem sistematskih vježbanja i davanja uputstava.

Usvajanje pravopisa treba shvatiti kao svakodnevni zadatak.

Posebnu pažnju pokloniti upotrebi velikog slova i pisanje riječi **ne**, **li** i zamjenice **Vi** iz počinasti, kao i pisanje **skraćenica** malim slovom sa tačkom i bez tačke.

Preporuči se nastavnicima da u toku školske godine sa učenicima urade po dva samostalna pismena zadatka.

Pored tradicionalnih metoda danas se u nastavi jezika koriste i savremene metode koje isti učenicima u prvom planu, jer rade i u grupi učenicima bolje učenicima i radu pristupaju stvaralački.

U ovakvim situacijama nastavnici i učenici su partneri koji zajednički istražuju. Uloga nastavnika je da orijentiše, olakša i podrži napore učenika.

Za uspješno savlađivanje programskih zadataka na ovom nivou, najvažnije metode koje se preporučuju su:

- učenik u centru,
- interaktivna metoda,

- metoda demonstracije,
- metoda praktičnih radova...

Oblici rada koji se preporučuju su:

- rad u grupama,
- rad u parovima,
- individualni rad.

OCJENJIVANJE I EVALUACIJA

Ocjenjivanje učenika je jedno od suštinskih komponenti obrazovnog procesa koje u značajnoj mjeri određuje kvalitet obrazovanja.

Na nedostatke koje u ovoj oblasti bilježi naše obrazovanje ukazivano je mnogo puta.

Posebno su brojni problemi u pogledu objektivnosti, validnosti i pouzdanosti ocjena.

Funkcija ocjenjivanja je davanje završne ocjene koja treba da pokaže u kojoj mjeri je učenik ostvario postavljene standarde nakon završetka određenog nivoa školavanja.

Ocjena mora biti u funkciji praćenja napredovanja (šta je učenik usvojio, šta mu ide teže, šta treba dodatno podržati...) kako bi se napravio plan narednih aktivnosti u radu sa učenikom.

Definisanjem standarda obrazovanja, nastavnicima se nudi dobar oslonac da bogate svoju praksu ocjenjivanja, koja će biti u funkciji praćenja napredovanja učenika i planiranja nastavnih aktivnosti.

Razvoj nove koncepcije školskog programa je praćen razvojem nezavisne i profesionalne institucije koja će ocjenivati postignuća učenika kroz nacionalne ispite i projekte eksternog testiranja.

Ovim projektom, nastavnik i učenik u većoj mjeri postaju partneri koji zajedno rade na ostvarivanju bolje pripremljenosti za postizanje što boljih rezultata pri rješavanju eksternih testova.

U dosadašnjoj praksi ocjenjivanje učenika je bilo usmeno ispitivanje pri čemu se često ispitivala sposobnost učenika da vjerno reprodukuje programske sadržaje ostvarene tokom određenog perioda. Ovakvo ocjenjivanje ima svoje dobre strane ali i značajna ograničenja, jer se traženo znanje svodi na reprodukciju sadržaja lekcija ili tekstova samo iz učbenika.

Nove metode ocjenivanja su neophodne da bi se praksa ocjenivanja u enika u inila raznovrsnom i zbog toga što razli ite standardi obrazovanja zahtjevaju i razli ite oblike rada.

Najnovijim metodama ocjenivanja predvi a se i razvijanje sposobnosti za samoocjenivanje kvaliteta sopstvenog znanja, aktivnosti ili poduhvata.

Funkcija ocjenivanja u enika nije samo da se svaki u enik ocjeni ve i da se u enicima omogu i da razvijaju sposobnost za samoevaluaciju.

U enici koji ne razvijaju ovu sposobnost ostaju uvijek zavisni od nekog autoriteta.

Standardi obrazovnih ishoda i kriterijumi ocjenivanja omogu avaju objektivnost i nepristrasnost i odli an su oslonac za samoevaluaciju.

Dobijenim obrazloženjem za svoju ocjenu, u eniku se pruža prilika da razumije standarde i kriterijume i tako postaje sposoban da samostalno, bez pomo i nastavnika, sebe ocjenjuje na relativno objektivna in.

Uklju ivanjem samoevaluacije u enici kontinuirano rade na sopstvenom obrazovanju i mijenjanju kvalitet odnosa na relaciji u enik – nastavnik.

ME UPREDMETNE VEZE I ME UKURIKULARNE OBLASTI

U enje jezika pruža višestruke mogu nosti za me upredmetne veze na svim nivoima. Ove veze obuhvataju oblasti društvenih i prirodnih nauka kao i umjetnost.

Na ovaj na in u enici e sticanjem znanja iz jezika uspješno savla ivati programske sadržaje iz drugih oblasti i obrnuto.

Bosanski jezik i književnost mora biti u stalnoj korelaciji sa svim nastavnim predmetima i to:

Matematika: - “Prevod” svakodnevnog jezika na jezik matematike i obrnuto.

Muzi ka kultura: - uo avanje vokalnih osobina u pjesmama i razvijanje govornih sposobnosti u enika.

Gra ansko vaspitanje: - usvajanje osnovnih pojmova o demokratiji i gra anskoj kulturi.

Danas je u enje najvažniji proces sticanja znanja, i izvor li nog i društvenog razvoja. To je kontinuirani proces koji ne prestaje završetkom školovanja.

Škola je samo jedan korak i osnova za dalji razvoj. Znanje, vještine i stavove treba razvijati u skladu sa specifi nostima društva koje u i uz pomo elektronskih medija.

Svi vankurikularni predmeti i sve aktivnosti mogu doprinjeti i pomo i u enicima u savla ivanju sve ve ih potreba radi prilaza informacijama.

Životne vještine imaju nekoliko dimenzija od kojih su najvažnije za ovaj nivo :

Obrazovanje za gra ansku demokratiju i ljudska prava

Iz ove oblasti u enike treba stimulisati da razvijaju samopoštovanje i poštovanje drugih i da budu svijesni svojih prava i obaveza.

Naro itu pažnju pokloniti manjinskim pitanjima i pitanjima ravnopravnosti polova.

Tako er, jedan od centralnih problema u globalnom svijetu jeste izgradnja racionalne zajednice u okviru koje se mogu na i dvije fundamentalne vrijednosti za pojedinca i društvo, a to su :

- li na sloboda i li na odgovornost.

Obrazovanje za informati ke i komunikacijske tehnologije

U okviru ovog kurikularnog predmeta osposobiti u enike da koriste informacijsku i komunikacijsku tehnologiju kako bi pronašli prave informacije u pravo vrijeme i tako razvili svoje kreativne sposobnosti i smisao za zabavu.

Zdravstveno obrazovanje

Zdravstveno obrazovanje ima za cilj da pruži podršku fizi kom i mentalnom razvoju u enika.

U enike treba osposobiti da se brinu o svom zdravlju, da izbjegavaju ošte enja i preventivno djeluju na sprje avanju bolesti radi normalnog funkcionisanja organizma.

Tako er je potrebno osposobiti u enike da sami održavaju li nu higijenu i higijenu okoline.

Treba ih naučiti da usklade rad i odmor, da fizički vježbaju i da poklanjaju pažnju zdravoj ishrani.

Obrazovanje za porodični život

Učenike treba osposobiti za porodični život, tj. angažovati ih u različitim ulogama i zadacima potrebnim da bi se stvorila dobra porodična atmosfera i obezbijedila prijatna sredina u porodičnom domu.

Učenicima treba da shvate koliko je značajna dobra porodična atmosfera za njihov razvoj i ličnu uravnoteženost.

Daje se moguće nastavnici da primjene u toku rada, po svom izboru, i druge kurikularne mogućnosti.

ORJENTACIJA ZA SAMOSTALNI RAD

U ovom djelu predmetni kurikulum treba da obezbijedi orijentaciju učenicima, roditeljima i nastavnicima o tome kako se samostalni rad učenika može organizovati da bi im pomogao i olakšao proces sticanja novih znanja, vještina i navika.

Nastavnik treba da sugeriše o različitim interesnim aktivnostima koje se mogu odvijati individualno ili u grupi. U tom slučaju njegov zadatak je:

- da bude koordinator,
- da podrži rad i
- da hrabri učenike.

Učenicima tako stiže u autonomiju i preuzimaju inicijativu:

- posvećuju se radu,
- traže gotove informacije,
- preuzimaju odgovornost i
- formiraju svoj stav.

Nastavnik u ovom slučaju može ponuditi određene projekte učenicima za samostalan rad iz oblasti prirodnih nauka i o tome kako pomoći učenicima u pripremi saznanja za građansko društvo po pitanju njihovog aktivnog učešća u izgradnji životne zajednice.

ENGLISH

(2 hours per week, 18 weeks; 36 hours)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies. In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

AIMS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the third grade of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

THE SCOPE OF GRADE THREE ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

COMMUNICATION		
Recognize and respond to familiar simple words		
Listening		
General Objective: Enable learners to build the language experience through listening and responding to simple structures		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen to, enjoy and respond to nursery rhymes, songs, poems and short stories • Listen to instructions and directions • Listen and repeat words, phrases and short sentences modelled by the teacher • Understand basic information in simple familiar contexts and experiences; 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen and respond to simple classroom commands, instructions , directions and questions • Understand very simple phrases about themselves; • Understand very short simple words; • Understand familiar names, words, numbers, times;

Speaking		
General objective: Encourage learners to communicate using familiar words and simple phrases		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and observe simple commands (look, listen, watch, and so on); • Identify items from a picture or the location of objects in the classroom; • Choose appropriate words to name and describe things that are familiar to them; • Use language to perform common social functions (introducing oneself and others, greeting others and saying good bye); • Retell familiar, poems, songs and short stories; • Ask and answer very simple questions about themselves. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Role play; • Singing rhymes; • Present and share information 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Identify what they see and hear; • Try to describe very simple pictures; • Present information of personal interest • Share information on their feelings • Develop short simple dialogues about their family, friends, home, school; • Learn and recite (and sing) rhymes, songs and stories • Recognize and respond to familiar words and basic phrases concerning themselves and their families

Reading and writing

General objective: Enable learners to read and write familiar words and simple phrases		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Experience the reading process being modelled • Draw pictures and write about them (a name, a phrase, a sentence) • Draw pictures and write about feelings (love, fear, happiness) • Draw and write about things they like and dislike • Engage in shared reading • Copy familiar words, phrases and short sentences • Copy words from signs in the environment 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Role play; • Copy rhymes; • Who is who; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Read very simple words and copy them; • Check their answers; • Write their first names and their family names; • Identify related words;

UNDERSTANDING AND USING ENGLISH
--

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the sounds and spelling alphabet of English • Practice the pronunciation in various simple contexts • Recognize vocabulary common to their environment (e.g. the school, the community) • Understand the vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on • Use the knowledge gained from other subjects to understand notions of: shape, space, time movement, and so on; • Recognize some symbols of target language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Pronunciation of words; • Role playing; • Rhymes; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the information given to complete a picture; • Spell and pronounce the familiar words; • Describe a person, object and guess what it is; • Use words associated with specific occasions (greetings, celebrations, seasons) ; • Recognize symbols and flags, holidays, habits;

GRADE THREE TOPICAL CONTENT

1. **My school**
 - My teacher and my friends
2. **My home**
 - My room and my family
3. **Numbers, Colours and shapes**
 - Numbers, shape and size
4. **Me and my body**
 - All about me
5. **Animals**
 - At the zoo
6. **Shopping**
 - Fruits, vegetables and clothes
7. **Seasons and activities**
 - Spring, Summer, Autumn and Winter

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade three Curriculum**, and cover the topical content of **Grade three syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*-either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.
- The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

Communication: If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring : Often misbehaviour occurs because learners find “acting out” more interesting than a boring lesson or more rewarding than another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot

obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated

comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in

pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

Speaking and Listening

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<p>The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner.</p> <p>The teacher will:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be like role-model and involve herself/himself in different activities; • Guide learners and advice according to their needs; • Facilitate when needed, and have the role of co-learner. 	<ul style="list-style-type: none"> • S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Producing short sentences; • Singing a song in English; • Reading a text aloud; • Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non–interactive and interactive.

- non–interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.
- interactive listening situations include face–to–face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

Reading and Writing

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example,

some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- **Reinforcement:** Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- **Language development:** The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- **Learning style:** Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- **Writing as a skill:** Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none"> • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, facilitate the learners. 	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model. 	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes.

Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner's knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

1	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners' attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To mach words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> To expose learners to particular language items; To offer appropriate examples; To provide opportunities for restricted use of language items; To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> Grasp the meaning of the language items; Show readiness to participate in activities; Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> Demonstration; Games; Songs; Magic tricks; Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;

- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;

- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised. Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. These band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different tasks and different skills.

MATEMATIKA

MATEMATIKA

(5 asova sedmi no, 90 asova u godini)

UVOD

U XXI vijeku, matematika sve više zauzima centralno mjesto, ne samo na studijama prirodnih nauka i tehnike, već i u cjelokupnom obrazovanju ljudi. U opštem shvatanju nastava matematike posvećena je preciznom poznavanju istine u svijetu u kojem živimo. Ue i matematiku, ljudi se osposobljava za jedno realno zapažanje pojava (fenomena) koje ga okružuju i ujedno osposobljavaju da sa lakoćom stigne do logičkih zaključaka za rješavanje mnogih životnih i društvenih problema. Dakle, predmet matematike je jedan od glavnih opštih predmeta u osnovnoj školi sa višestrukim obrazovno-informativnim i vaspitnim zadacima.

Učenje matematike kod učenika:

- motiviše radoznalost, kreativnost i razvija logičko razmišljanje. Sa prvim sadržajem matematike počinje pravi put apstraktnog i kritičkog mišljenja;
- razvija stvaralačke sposobnosti i pojam za harmoniju, koja se podstiče kroz učenje brojeva, aritmetičke radnje sa njima, upoređuje različite geometrijskih veličina i oblika;
- predstavlja značajan moralni i socijalni aspekt, zato što učenicima stižu do tačnih zaključaka i otkrića, koja traže precizno izražavanje. U ovom slučaju oni se srijetu i vrjednuju različita mišljenja, koja će upotrijebiti za razvoj kulture kod kritičkog mišljenja;
- razvija znanje i snalažljivost za postavljanje i shvatanje pravih problema i na drugim poljima nauke;

- stvara solidnu osnovu za produblјivanje znanja na mnogim drugim poljima, a kada se zna da treba uzeti u obzir istinu, onda matematika predstavlja jezik za mnoge druge nauke i discipline.

Kada je u enik u prvom i u drugim razredu prešao nivo poznavanja osnovnih pojmova matematike (kao npr. pojam skupa, relacije, broja, kao i različite geometrijske forme), u trećem razredu biće potrebno proširiti zahtjeve za napredovanje njegovih znanja. Matematika je u trećem razredu vezana istim konceptom kao u prvom i drugom razredu, ali u proširenom obliku sa aspekta sadržaja.

Treba birati zadatke, gdje se i traži najveća umna snalažljivost. Kao u prvom razredu, isto tako i u trećem postoji težnja nastavnika da razvija sposobnost kod učenika da uočavaju sličnosti i razlike u formama i izrazima, kao i sposobnost da ih upoređuje. Da bi ostvario ove ciljeve, nastavnik treba u toku nastave da koristi što više novih metoda.

CILJEVI

Program predmeta matematike za treći razred ima za cilj :

- da razvija kod učenika maštu, radoznalost, pamćenje i intuiciju;
- da nauči učenika pravilnom izražavanju;
- da razvija kod učenika samoinicijativu, nezavisan rad i saradnju;
- da osposobljava učenika da dobijena znanja primjenjuje u različitim situacijama iz svakodnevnog života;
- da osposobljava učenika da dobijena znanja iskoristi u učenju matematike i drugih predmeta na višim nivoima školovanja.

OPŠTI OBJEKTIVI

Od programskog sadržaja trećeg razreda učenik treba da je u stanju :

- da obavlja radnje sabiranja, oduzimanja, množenja i dijeljenja brojeva od 1-1000 kao i da zna predstaviti razlomke na brojevnoj osi;
- da primjenjuje stečena znanja u rješavanju različitih problema iz svakodnevnog života;

- da rješava jednostavne brojevnne jednakosti i nejednakosti i da primjenjuje iste u rješavanju konkretnih problema;
- da razlikuje različite geometrijske figure u ravni (trougao, četvorougao, petougao i šestougao), kao i broj njihovih tjemena, stranica i uglova;
- da razlikuje geometrijska tijela (kocku, kvadar, paralelepiped, prizmu i piramidu), kao i njihove strane, ivice i uglove (rogljeve);
- da crta pomoću linijera različite linije i figure;
- da poznaje jedinice za mjerenje dužine (m, dm, cm), mase (kg), vremena i monetarne jedinice (€);
- da sabira i sistematizira jednostavne podatke.

PLANIRANJE PROGRAMSKOG SADRŽAJA			
KATEGORIJE	PODKATEGORIJE	BROJ ASOVA	%
I. SKUPOVI I RELACIJE	Skupovi	8	8,9
	Relacije		
II. ARITMETIKA I ALGEBRA	Prirodni brojevi do 1000	51	56,7
	Radnje sa brojevima od 1-1000 i svojstva računskih radnji		
	Jednakosti i nejednakosti		
III. GEOMETRIJA I MJERENJA	Prave	23	25,7
	Geometrijski oblici		
	Mjerenja		
IV. OBRADA PODATAKA	Obrada podataka	8	8,9

SADRŽAJ PROGRAMA I O EKIVANI REZULTATI

KATEGORIJE	PODKATEGORIJE	SADRŽAJ PROGRAMA	O EKIVANI REZULTATI
I. SKUPOVI I RELACIJE	I.1. Skupovi I.2. Relacije	<ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje skupova sa obilježavanjem elemenata pomoću velikih zagrada i tabela. • Pojam podskupa. • Preslikavanje. 	<p>Učenik treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Da predstavlja skupove, upotrebljavajući i velike zagrade i pomoću tabela; • da formira podskup datog skupa, izdvajajući i elemente prema nekoj zajedničkoj osobini; • da shvati pojam preslikavanja.
II. ARITMETIKA I ALGEBRA	II.1. Prirodni brojevi do 1000 II.2. Radnje (operacije) sa brojevima od 1-1000 i svojstva raunskih radnji II.3. Jednakosti i nejednakosti	<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni brojevi do 1000, značenje takvih brojeva, kao i čitanje (obilježavanje) i pisanje brojeva do 1000. • Upoređivanje i uređivanje brojeva do 1000 (znaci <, =, >) i njihovo predstavljanje na brojevnoj osi. • Dekadne jedinice (jedinice, desetice i stotine). 	<ul style="list-style-type: none"> • Da čita i piše pravilno i tačno brojeve od 1-1000; • da obavlja radnje sabiranja i oduzimanja brojeva od 1-1000 bez prenošenja, odnosno bez kvarenja desetice i stotine; • da obavlja radnju oduzimanja brojeva od 1-1000 sa prenošenjem, odnosno kvarenjem desetice i stotine; • da upoređuje i uređuje brojeve od 1-1000, predstavlja ih na brojevnoj osi i upotrebljavaju i znakove <, =, >,...

		<ul style="list-style-type: none"> • Sabiranje i oduzimanje brojeva do 1000 sa prelaskom, odnosno sa prenošenjem desetice i stotine. • Množenje brojeva van tabele (svojstvo distribucije množenja; svojstvo združivanja; množenje dvocifrenog broja jednocifrenim; množenje dvocifrenih brojeva; množenje trocifrenog broja jednocifrenim brojem). • Rješavanje jedna ina $\square \cdot a = b$ i $a \cdot \square = b$. • Dijeljenje brojeva van tabele (svojstvo distribucije dijeljenja; dijeljenje dvocifrenog broja i trocifrenog broja jednocifrenim brojem). • Racionalni brojevi. Razlomci kao brojevi koji pokazuju dijelove jedne 	<ul style="list-style-type: none"> • da obavlja množenje jednocifrenih brojeva jednocifrenim brojem, sa dvocifrenim brojevima u horizontali i u stubovima; • da obavlja dijeljenje dvocifrenih brojeva jednocifrenim brojem. • da shvati razlomke kao brojeve koji pokazuju dijelove jedne cjeline $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$ i razlomke koji pokazuju jednake brojeve $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$; • da predstavlja razlomke na brojevnoj osi; • da rješava jedna ine i nejedna ine oblika $\cdot a = b, < b, a + > b, - a < b, - a > b$, i da to primijeni na jednostavne zadatke sa rije ima.
--	--	---	---

		<p>cjeline $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$;</p> <p>razlomci koji pokazuju jednake brojeve $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$;</p> <p>predstavljanje razlomaka na brojevnoj osi.</p>	
<p>III. GEOMETRIJA I MJERENJA</p>	<p>III.1. Prave III.2. Geometrijski oblici III.3. Mjerenja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Normalne prave (okomite) i paralelne prave. • Mnogougaonici (kao izlomljena zatvorena linija), trouglovi, etvorouglovi, petouglovi, šestouglovi; broj njihovih tjemena, stranica i uglova. • Površ mnogougla (kao dio ravni ograničena mnogougla), površ trougla, površ etvorougla, površ petougla, površ šestougla; njegova tjemena, ivice i uglovi. • Geometrijska tijela (kocka, kvadar, prizma, piramida, njihove strane, ivice i tjemena). 	<ul style="list-style-type: none"> • Da odredi duž na pravoj, prenose i je pomoću šestara sa izlomljene linije; • da razlikuje normalne (okomite) prave i paralelne prave; • da razlikuje trouglove, etvorouglove, petouglove, šestouglove, kao i odgovarajuće površi; da odredi njihov broj tjemena, stranica i uglova; • da nađe obim mnogouglova mjere i dužine stranica pomoću lenjira; • da prepoznaje kocku, kvadar, prizmu, piramidu i da odredi broj njihovih ivica, strana i roglova (tjemena); • da određuje podudarne (jednake) figure.

		<ul style="list-style-type: none"> • Podudarnost (jednakost) geometrijskih figura. • Mjerenje dužine (jedinice: m, dm, cm). • Mjerenje mase (jedinica kg, hg, dag.) • Obim mnogougla (prenošenjem njegovih ivica mjere i ih pomoću šestara). 	
IV. OBRADA PODATAKA	IV.1. Obrada podataka	<ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje podataka pomoću tabele. • Čitanje podataka sa tabele. • Jednostavni primjeri kombinatorike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Da predstavlja podatke pomoću tabele, stubova i da ih čita; • da riješi jednostavnije probleme kombinatorike.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Škola treba da služi uvećavanju i uvanju interesovanja djece za matematiku i postepeno da razvija isto.

- Nastava matematike, naročito u prvim godinama, ne smije biti apstraktna i verbalna, zato što je matematika u osnovi, pojmovima i relacijama apstraktna. Treba je što više približiti učeniku u vidu igre, služiti se eksperimentima i realnim situacijama iz svakodnevnog života.
- Način učenja i sticanje znanja treba razvijati u obliku jedne spirale, zato što radnje i strukturu matematike nije moguće odmah i u cjelini shvatiti. Bilo bi dobro svaki put povezati male cjeline sadržaja u veće i na taj način pružiti avangardom novih sadržaja se usvajaju i utvrđuju sve više prethodni sadržaji.
- Motivisanost je ključ u učenju matematike, onda majstorstvo nastavnika za motivaciju učenika da rade u kontinuitetu i sistematski je naročito važno. Ovo se postiže izborom odgovarajućih zadataka, koji podstiču logičko razmišljanje kod učenika.
- U trećem razredu treba obogatiti znanje učenika za shvatanje brojeva i radnji sa njima. Otuda, zadatak nastavnika je da nađe način i da izabere adekvatnu nastavnu tehniku. Ovo se može postići i individualiziranim nastavom, radom u manjim grupama i sl.
- Nastavnik treba biti pažljiv da u toku vježbi učenika stimuliše izborom konkretnih zadataka iz svakodnevnog života, koliko god postoji takva mogućnost. Na ovaj način učenik će shvatiti ulogu nastave predmeta matematike. Ukoliko je moguće, ponuditi što više varijanti za rješavanje zadataka.
- Cilj učenja matematike nije u stvaranju rutine u učenju matematike, već u usvajanju osnovne materije. Treba imati u vidu da fond znanja i dobijene vještine uvijek ostanu na raspolaganju učeniku.
- Treba izabrati odgovarajuće zadatke, koje će se razvijati intuiciju do stepena koji je dovoljan za kretanje jedan korak naprijed.

Za postizanje optimalnih rezultata na polju nastave matematike, važnu ulogu imaju dobri pismeni programi, dobri udžbenici, dobra uvježbanost nastavnika, kao i dobra odgovarajuća nastavna tehnika prilagođena uslovima i okolini u kojoj se izvodi nastava.

VRJEDNOVANJE

Vrjednovanje obuhvata sve radnje koje služe za određivanje stepena dostignu a u enika.

Nastavnik u toku vrjednovanja treba imati u vidu sadržaj programa i standard dostignu a preciziranog programa .

NIVO DOSTIGNU A

Skala dostignu a u enika vrjednuje se uglavnom u tri nivoa:

Nivo I -Obuhvata minimalna dostignu a, što zna i da se postavlja minimum neophodnog do koga treba da stigne svaki u enik. Tako se postavlja donja dozvoljena granica usvojenog programa što se u procentima izražava sa 40% obra enog materijala. Ovim nivoom treba obuhvatiti u enike koji rješavaju probleme uz pomo nastavnika i ograni enih metoda.

Nivo II - Pojavljuje se u granicama rezultata izraženog 50%-80%. Ovim nivoom treba obuhvatiti u enike koji rješavaju probleme i dokazuju matemati ke istine uz ograni enu pomo nastavnika, upotrebljavaju i neveliki broj metoda i vještina, sa nekim greškama ili malim nedostacima.

Nivo III - Je najviši ili maksimalni nivo dostignu a u enika izraženog u procentima (ve eg od 80 %). Ovim nivoom treba obuhvatiti u enike koji rješavaju zadatke i probleme i dokazuju matemati ke istine samostalnim radom. Oni rješavaju matemati ke probleme razli itim metodama, analiziraju i komentarišu rezultate dobijene na samostalan na in, te nim jezikom i logi ki jasno.

PROCEDURA VRJEDNOVANJA (OCJENJIVANJA)

Proces vrjednovanja preporu uje se da bude u harmoniji sa postavljenim standardima. Razumljivo je da vrjednovanje treba da prati ciljeve obrazovanja, nastavne i vrjednosne objektivne. Ocjenjivanje treba da po iva na velikoj koli ini podataka kojima su obuhva eni ovi elementi:

- vrjednovanje usmenih odgovora;
- vrjednovanje aktivnosti u debatama u razredu;
- vrjednovanje pomoći u toku rada u grupi;
- vrjednovanje domaćih zadataka;
- testovi za jednu grupu određenih tema;
- test na kraju određene kategorije sadržaja;
- test na kraju polugodišta;
- test na kraju godine i dr.

Na kraju godine treba zaključiti ocjenu, koja se dobija kao srednja ocjena svih vrjednovanja.

- usmeno vrjednovanje	25%
- testovi	50%
- vrjednovanje rada u razredu	15%
- vrjednovanje domaćih zadataka	10%

ME UPREDMETNE VEZE

Matematika u drugom razredu povezana je sa:

- **bosanski jezik**- “prevođenje” matematičkih izraza sa govornog jezika na jezik matematike i obrnuto;
- **likovna umjetnost**- crtanje pravih, krivih ,otvorenih i zatvorenih linija i raznih geometrijskih figura;
- **Tjelesno i sportsko vaspitanje**- orijentacija u prostoru (kretanja lijevo,desno,naprijed i nazad; skokovi uvis i udalj i dr.); razna mjerenja;
- **Radni rad**- pravljenje (konstruisanje) različitih geometrijskih slika i tijela od kartona, plastelina, gline i dr.

NAPOMENA:

Od postojećeg programa za treći i razred su izuzete ove jedinice:

1. Prirodni brojevi do 10000 (prebačeno u IV razred);

2. Od mjernih jedinica za dužinu odabran je kilometar (zato što ne uključuje brojeve veće od 1000);
3. Modele (mreže) geometrijskih tijela (prebačeno u V i VI razred);
4. Uzajamni položaj pravih u ravni (prebačeno u IV razred);
5. Pojam površine i zapremine (prebačeno u V razred);
6. Razlomci veći od jedan; upoređivanje razlomka (prebačeno u IV i V razred).

UZETE KAO NOVE JEDINICE:

1. Obrada podataka;
2. Razlikovanje mnogouglova (kao linija) i njihovih odgovarajućih površi mnogouglova (kao geometrijskih figura u ravni).

PREPORUČENA LITERATURA

Školski udžbenici koji se upotrebljavaju u neformalnoj nastavi.

PRIRODNE NAUKE

- ovjek i priroda

OVJEK I PRIRODA

(1 čas nedjeljno, 18 časova godišnje)

UVOD

Predmet **ovjek i priroda** se počinje učiti u trećem (3) razredu, kao integracioni predmet prirodnih nauka: biologije, kemije, fizike i geografije. Učenici će se upoznati sa prirodom koja nas okružuje, materijalnim dobrima iz prirode, tijelima, položaju i ulozi ovjeka među njima, neprestanoj potrebi ovjeka za novim izvorima energije i ovisanju životne sredine.

CILJEVI

Program predmeta **ovjek i priroda** za treći razred ima za cilj:

- Da razvije sposobnost učenika da upozna prirodu, njene objekte, životnu sredinu i njeno ovisanje;
- Da njeguje naviku i da stvori vještinu za osmatranje, mjerenje, i dobijanje tačnih zaključaka o prirodnim zakonitostima, njihovo međusobno povezivanje i sticanje navike za rješavanje konkretnih problema;
- Da se razvija kao stabilna, samokritična, istrajna i ličnost spremna za saradnju sa nastavnicima u školi i van nje, sposobna da se suočava sa životnim izazovima.

OPŠTI I SPECIFIČNI OBJEKTIVI

Učenik treba da je u stanju:

Da prepozna:

- Tijela, njihove mjere i njihov položaj;

- Sastav tijela (iste i miješane tvari) i njihove pretvorbe;
- Kretanja i osobine tijela (materija i tijela);
- Životne procese, gra u živih organizama i njihove odnose sa okolinom.

Da razumije:

- Me ukorelaciju tijela (mehanika i magnetika)
- Me udjelovanje živih bi a sa životnom sredinom;
- Dan - no i godišnja doba kao posljedica kretanja Zemlje oko svoje ose i oko Sunca;
- Zna aj i ulogu hrane i higijene za zdravlje ljudi;
- Pretvorbe enrgije i materije.

Da primjenjuje:

- koriš enje prehrambenih, higijenskih i zdravstvenih sredstava u svakodnevnom životu;
- termometar za mjerenje temperature;
- ilustracije, karte i slike;
- prikupljena saznanja o o uvanju životne sredine.

Da analizira:

- sastav raznih materija;
- izvore energije.

Da sintetizuje:

- da kombinuje dvije ili više tvari da bi se dobile nove razli itih osobina;

Da vrijednuje:

- zna aj prirode u životu i djelovanju ovjeka;
- ulogu ovjeka u o uvanju životne sredine.

ORGANIZACIJA PROGRAMSKOG SADRŽAJA
1. aso nedjeljno, 18 asova godišnje

Kategorije	Podkategorije	Broj asova	%
I Živa bića i procesi	1.Osobine živih bića 2.Bilje i životinje 3.Živa bića i sredina	7	38,88
II Materija i energija	1.Materija i njene osobine 2.Pretvorbe materije	4	22,28
III Fizički procesi	1.Snaga i kretanje 2.Elektricitet, magnetizam i svjetlost	4	22,28
IV Zemlja i vasiona	1.Zemlja, Sunce, Mjesec i planete	3	16,66
Ukupno		18	100

Kategorija	Podkategorija	Programski sadržaj	Očekivani rezultati	Me upredmetna povezanost
I. Živa bi a i životni procesi	I.1. Karakteristike živih bi a I.2. Bilje i životinje	<ul style="list-style-type: none"> • U prirodi postoji njen živi i neživi svijet. Postoje sli nosti i razlike izme u živog i neživog svijeta. • Biljke imaju razli ite strukture (korijen, stablo, liš e, cvijet, sjeme i plod) pomo u kojih ispunjavaju svoje životne potrebe. • Ljudi i životinje imaju pet osjetila pomo u kojih prepoznaju svijet oko sebe i svoju životnu sredinu. • Ljudi i odre ene vrste životinja imaju skelet, miši e, srce, krv i plu a, pomo u kojih vrše svoje vitalne životne funkcije za organizam. • Za normalan rast i razvoj ljudskog organizma potrebna im je raznovrsna hrana i tjelesna aktivnost. • Tokom života ovjek, biljke i 	<p>U enik treba da je u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uporedi karakteristike i napravi razliku izme u žive i nežive prirode (voda, zrak, tlo, svjetlost, biljka, životinja, ovjek). - opiše osnovne funkcije cvijeta, sjemena, ploda, korijena, stabla i lista. - navede nazive i da opiše funkcije svih pet osnovnih osjetila ovjeka i drugih životinja. - opiše zna aj miši a, kostiju, srca, krvi i plu a za normalo funkcionisanje ljudskog organizma. - opiše zna aj unošenja raznovrsne hrane i tjelesnih aktivnosti za normalan rast i razvoj ovjeka i zna aj i važnost zuba za pravilnu ishranu. - uporedi i prepoznafe faze životnog ciklusa ovjeka, žabe i leptira. - identifikuje i opiše promjene na biljci od cvijeta do ploda. - prepoznafe žive i nežive komponente u jednoj životnoj sredini, 	<p>Likovna umjetnost za crtanje i bojenje tijela živih bi a</p> <p>Matematika</p> <p>za brojanje otkucaja srca i pulsa ovjeka, za mjerenje dužine, itd.</p>

	I.3. Živa bića i životna sredina	<p>životinje trpe redovne promjene u obliku životnog ciklusa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U šumi zajedno žive razne vrste biljaka i životinja koje su međusobno zavisne a zavise i od fizičkih uvjeta u šumi. • uvijek oboljeva od raznih bolesti, iji su uzročnici vrlo sitna živa bića nevidljiva golim okom – mikrobi. 	<p>kao što je šuma.</p> <ul style="list-style-type: none"> - navede imena biljaka i životinja koje su karakteristične za šumu. - opiše biljke koje same proizvode hranu za sebe i ostale organizme u šumi, da se neke životinje hrane samo biljem, neke samo životinjama, a neke pak druge i biljkama i životinjama. - opiše razna oboljenja koja su kod uvijek izazvana sitnim, oima nevidljivim, bićima (mikrobima) i to da se oni prijenose među ljudima, životinjama preko neke iste vode i hrane. - prikaže da se neke zarazne bolesti dobijaju samo jednom u životu, i da je zaštita od njih moguća jedino pomoću vakcinacije- pelcovanjem. 	
II. Materija i energija	II.1 Materija i njene osobine	<ul style="list-style-type: none"> • Tvari, klasifikacija i zemlja kao izvor materijalnih dobara za život (materije ili artikli za svakodnevnu upotrebu sa kojima učenik živi i koristi ih svakodnevno, zemlja kao 	<p>Učenik treba da je u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumije sličnosti i razlike među tvarima pomoću osjetila. - zna nazive raznih materija ili tvari, kao što su: voda, staklo, drvo, metali, plastične mase, papir, šećer, ulje, itd. 	<p>Radni rad (izrada modela od kartona i papira, prehrambeni artikli, opasne materije, požar,</p>

		<p>izvor svih materijalnih dobara za normalan život).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voda i zrak (prisutnost u prirodi, osobine i korišćenje vode i zraka, njihova životna funkcija). 	<ul style="list-style-type: none"> - navede tvari ili materije koje se vade iz zemlje ili dobijaju iz nje, kao što su: hrana, sagorjive materije, minerali, drvo, stijene, voda, itd. koje se svakodnevno koriste. - opiše vodu kao nasušnu potrebu u prirodi, tehnologiji i u životu. - objasni koje su osobine vode, njen protok u prirodi (isparivanje, kondenzacija, zamrzavanje, padavine ili oborine). - odredi temperaturu raznih materija pomoću termometra. - procijeni značaj ponašanja uvijek za očuvanje vode i životne sredine od raznih zagađivača. - opiše zrak kao gasovitu materiju koja nas okružuje a mi je ne vidimo, ali na različite načine osjećamo njegovu prisutnost (kroz proces disanja, proces sagorijevanja, kroz miris, kroz procese kretanja zraka ili vjetrova, itd.) . - procijeni značaj zraka za život (proces udisanja, proces sagorjevanja, proces razvoja biljaka i kroz razne industrijske procese). 	<p>elektrina struja, zagaćenje sredine, itd.)</p> <p>Likovna umjetnost Prepoznavanje boja, modela, itd.</p> <p>Medicina i zdravstvo (održavanje lične higijene, način upotrebe, očuvanja, rok upotrebe, kada ističe rok upotrebe lijekovima, itd.).</p>
--	--	--	---	---

<p>II. Materija i energija</p>	<p>II. 2. Pretvorbe materije</p>	<p>• Prehrambeni artikli, higijenska sredstva i izvori energije (prehrambeni artikli i higijenska sredstva, za svakodnevnu upotrebu, glavni izvori energije i na in njihovog korištenja.)</p>	<p>U enik treba da je u stanju da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opiše osnovne prehrambene artikle (hljeb, žitarice, meso, ribu, mle ne proizvode, še er, med, maslac, ulje, vo e, povr e, vitamini i kuhinjska sol). - prepozna prehrambene artikle biljnog i životinjskog podrijekla. - pravi razliku izme u prirodnih prehrambenih artikala i prera evina (vješta kih). - cijeni zna aj uporabe higijenskih sredstava za o uvaje zdravlja. - procijeni štetnost otrovnih materija (kiselina, sredstava za izbjeljivanje i dezinfekciju “varikine”, deterdžente, pesticide), zapaljivih sredstava (alkohol, nafta, benzin, butan- propan gas) i eksplozivnih sredstava (pirotehnikе, vatrometa, žižica, petardi, itd. - zna na in primjene higijenskih sredstava po recepturi upisanoj na pakovanjima raznih artikala. - opiše glavne izvore energije, po evši od hrane (za sam organizam), sun evu energiju, energiju koju dobijamo od sagorevnih 	
---------------------------------------	---	--	--	--

			sredstava, uglja, drveta nafte, prirodnog gasa, vode, vjetra, itd. kao i njihov značaj za život. - nauči da sam priprema čaj, kafu, osvežavajuća pića, sladoled, itd.	
III. Fizički procesi	III.1. Snaga i kretanje	<ul style="list-style-type: none"> • Tijela se u prirodi međusobno razlikuju po raznim osobinama (boji, obliku, težini, veličini, temperaturi i sastavu). • Tijela se mogu mjeriti na različite načine i dovođenjem u stanje ravnoteže (kantarom, vagom, njihanjem na klackalici itd). • Jednostavne mašine nam koriste da bi smo što lakše završavali neke poslove i radnje. 	<p>Učenik treba da je u stanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da tijela razlikuje po boji, obliku, sastavu (vrsto, teško, gasovito, elastično) po težini, veličini (zapremina) i temperaturi. - da navede primjere ravnoteže tijela, zasnivaju ih na dječjim igrama koje igraju djeca svakoga dana u školi i kod kuće. - da prepozna 6 vrsta jednostavnih mašina: poluga, šraf ili svrdlo, ekrk, točak i osovinu, kosu ravan, iviju i da pronađe primjere jednostavnih mašina koje se koriste kod kuće i u školi. 	<p>Likovna umjetnost za crtanje jednostavnih mašina i ostalih oblika, za prepoznavanje boja.</p> <p>Radni rad za prepoznavanje forme, veličine, težine i zapremine tijela, za prikaz ravnoteže tijela i sastav jednostavnih mašina.</p>
III. Fizički procesi	III.2. Elektricitet, magnetizam i svijetlost	<ul style="list-style-type: none"> • Magneti međusobno djeluju pomoću svojih polova ne dodirujući se. 	<ul style="list-style-type: none"> - da prikaže privlačenje i odbijanje istih magnetnih polova bez dodirivanja i da navede primjere međusobnog djelovanja te primjenu magneta u svakodnevnom životu. 	<p>Radni rad za izradu držača na kojima će se postaviti magneti sa najlonskim</p>

				nitima da bi demonstrirali ili prikazali njihovo me udjelovanje.
IV. Zemlja i prostor	IV.1 Moja okolina	<ul style="list-style-type: none"> • Orientacija u prirodi (skica, karta, globus) 	<ul style="list-style-type: none"> - da prepozna glavne strane svijeta (sjever, jug, istok i zapad). - da objasni da se svi objekti, djelovi zemljine površine i cijela Zemlja mogu prikazati na papiru, globusu umanjeno i sa određenim znakovima. 	
IV. Zemlja i prostor	IV.2. Zemlja, sunce i svemir-vasiona	<ul style="list-style-type: none"> • Dan, noć i godišnja doba • Kosovo – Moja domovina 	<ul style="list-style-type: none"> - da zna da je Sunce izvor svjetlosti, toplote i života na Zemlji. - da opiše razloge smjene dana i noći, godišnjih doba i promjena vremena. - da pokaže položaj Kosova na karti i da nabroji njegove susjede. - da opiše glavne osobine prirode (reljef, vode, promjene vremena, biljni i životinjski svijet) na Kosovu. 	

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju plana i programa predmeta uvijek i priroda, neophodno je primjenjivanje raznovrsnih metoda, tehnika i na ina rada kao i jedan sveobuhvatni kompleks procedura (nova informacija, ponavljanje, utvrđivanje, vježbanje, izrada zadataka, rad na projektima, praktični rad, korištenje materijalno-tehničkih sredstava, kao što su: crteži, pejzaži, dijagrami, modeli, grafikoni, kemikalije, kuhinjsko posuđe, laboratorijske posude, instrumenti i ostala savremena tehnološka pomagala – kompjuteri, internet, itd.)

Izbor metoda je u nadležnosti predmetnog nastavnika. Taj izbor uglavnom zavisi od zahtjeva i potreba učenika, od prirode tematskog sadržaja nastavne jedinice, didaktičke osnove, nivoa izgrađenosti profila učenika, itd.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba da budu kombinovane i raznolike da bi podstakli dinamiku učenja, da razbiju monotoniju i da motivišu učenike za učenje.

Metode, načini i tehnike rada sa učenicima su, također, onoliko raznolike kolika je raznolikost učenja i savladavanja od strane učenika. One treba da su u funkciji lakšeg savladavanja nastavnih sadržaja i što bržeg i što tačnijeg primjenjivanja saznanja, navika, vještina, stavova i ostalih vrijednosti koje čine cjelinu u procesu formiranja ličnosti sposobne da se suoči sa životnim izazovima...

U cilju ispunjavanja svih zahtjeva za uspješno savladavanje, predlažu se različiti načini, metode i tehnike rada:

- Direktno izlaganje- predavanje (predavanje, objašnjavanje, praktične vježbe i primjeri);
- Indirektno izlaganje-predavanje (razmatranje, razotkrivanje, rješavanje problema);
- Izlaganje ili podučavanje pomoću pitanja (tehnika postavljanja pitanja učenicima);
- Diskusija i učenje odnosno savladavanje metodom suradnje (u manjim, u većim grupama ili sa cijelim razredom);
- Izlaganje ili podučavanje kroz razmišljanje (kritičko, stvaralačko razmišljanje, rješavanje problema pomoću računara – kompjutera);
- Savladavanje ili učenje kroz projekte, istraživački rad na terenu;
- Izlaganje kroz zapažanje odnosno osmatranje, demonstraciju i eksperiment;

- Izlaganje i savladavanje korišćenjem multimedijalnih sredstava, posebno pomoću računara i kompjutera;
- Samoistraživanje;
- Učenje u prirodi i kroz posjete industrijskim objektima;

U svim slučajevima primjena nastavnih metoda i tehnika trebala bi biti prvenstveno korišćenjem odgovarajućih didaktičkih materijala i sredstava, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

VRJEDNOVANJE – OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje je instrument i djelatnost koja se sprovodi za mjerenje rada i dostignuća samih učenika. Ocjenjivanje je mjerni aparat, koji jasno predstavlja situaciju u kojoj se nalazi učenik, nastavno osoblje, škola i njena zajednica kojoj pripada. Ocjenjivanje je sveobuhvatni sistem, koji je zasnovan na procesu savladavanja znanja učenika, a obuhvata ove načine ili forme ocjenjivanja:

- Formirano
- Diagnostifikovano
- Sabirno
- I ocjenjivanje koje ima za cilj motivaciju učenika

Neprestano ocjenjivanje posle svake nastavne teme daje najbolje rezultate. Njime se ne mjere samo stečena znanja, već se ocjenjuje i stepen postignutih rezultata jedne edukativne radnje koja je ostavila trag na ličnost učenika. Završno ocjenjivanje obuhvata cjelokupnu aktivnost savladavanja učenika (usmeni odgovori, ponašanje u grupi, stečene vještine tokom eksperimentalnog rada, domaći zadaci, rezultati testiranja i pismenih radova).

Ocjenjivanje obuhvata:

- Spoznajne sposobnosti (kognitivne);
- Emocionalne sposobnosti (afektivne);
- Psihomotorne sposobnosti

Nastavnik vrši odabir i koristi mnogobrojna sredstva i tehnike ocjenjivanja i nakon obrade programskih sadržaja, učenicima se daju ocjenjeni ocjenama (za jednu temu, za jednu tematsku cjelinu, za jedno polugodište i na kraju školske godine). Ocjenjivanje bi trebalo biti javno i

transparentno prema učenicima, roditeljima, prosvjetnim administratorima i prema zajednici kojoj pripada škola.

Zaključci sa ocjenjivanja nastavnika se poslužiti za ostvarivanje raznih ciljeva:

1. da obezbjedi informacije o stepenu napretka u učenika;
2. da u učenicima obezbjedi nastavnu informaciju;
3. za motivaciju u učenika;
4. da označi i napredak u učenika;
5. da obezbjedi realizaciju aktuelnih objekata;
6. da procjeni spremnost u učenika za svladavanje u budućnosti;
7. da da refleksiju za poboljšanje učenja zasnovanog na vrednovanju drugih i na samovrednovanju.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se uspješno ostvarilo učenje i savladavanje plana i programa predmeta ovdjek i priroda, nastavnik i učenici treba da koriste razna sredstva i izvore informisanja:

- 1) Literaturu za predmete ovdjek i priroda na bosanskome, alabanskome i drugim svjetskim jezicima,
- 2) Naučne i stručne revije i novine, rječnike, enciklopedije,
- 3) Slike, atlase, modele, šeme, dijagrame, makete, karte, globus, itd.
- 4) Multimedijalnu opremu (kompjuterske programe, internet, CD),
- 5) TV aparat sa videorekorderom, grafoskopom, fotoslajdove, videokasete koje sadrže razne naučne materijale od posebnog interesa za učenike,
- 6) Ostalu potrebnu literaturu koja se nalazi u biblioteci i ostala sredstva koja se mogu naći na tržištu.

U nadležnosti je nastavnika da u zavisnosti od uslova u kojima škola radi, odabere izvor informacija i pomoćna nastavna sredstva, pridaju im, pritom, poseban značaj ravnoteži eksperimentalnim, usmenim, vizuelnim podacima sa posebnim akcentom na ono što je najosnovnije za učenje. Ovaj izbor treba napraviti tako da se uvijek vodi računa o odvijanju i podizanju nivoa kvaliteta učenja i savladavanja.

Ova sloboda odabira izvora saznanja, također, treba pripasti i samim učenicima.

DRUŠTVENE NAUKE

- Građansko vaspitanje

GRA ANSKOVASPITANJE

UVOD

Gra ansko vaspitanje u trećem razredu se uči po jedan čas tokom 18 nedjelja. Ono pomaže učenicima u osvješćenju o njihovom ličnom identitetu i sigurnosti, da nauče da komuniciraju, da poštuju vjerovanja i kulturne vrijednosti multietničkog društva, da shvate prava i odgovornosti pojedinca u porodici, školi i zajednici, kao i da se upoznaju sa prirodom funkcionisanja demokratije.

CILJEVI

Ciljevi graanskog vaspitanja su u skladu sa opštim ciljevima obaveznog školovanja, što se odnosi na lični, socijalni i moralni razvoj, ustvari da učenike pripremi da budu odgovorni građani. U tom pogledu, gra ansko vaspitanje teži:

- Da stvori uslove da učenik stekne potrebna znanja o demokratiji i građanstvu;
- Da omogući stvaranje stavova i vrijednosti, učenije efektivnih strategija za rješavanje problema, kritičko primanje informacija i sredstava komunikacije;
- Da kod učenika razvije intelektualna znanja i sposobnosti, neophodna za shvatanje, analiziranje i djelovanje u svakodnevnom životu.
- Da stvori sposobne građane, koji će biti odgovorni za svoje djelatnosti i da stvori nezavisne odnose sa drugim građanima, grupama i institucijama civilnog društva.

OBJEKTIVI

U enik treba:

Da poznaje:

- glavne tipove koji ga razlikuju od ostalih;
- tipove ljudi koji sa injavaju svijet u kojem živi;
- odre ena pravila u razli itim djelatnostima koja se razvijaju u porodici, odjeljenju, školi, igri;
- glavna sredstva komunikacije (telefon, pismo, telegram, internet i drugo).

Da shvati:

- u emu se razlikuje i šta ima sli no sa lanovima porodice, drugarima itd.;
- zna aj uspostavljanja pravila u jednoj odre enoj djelatnosti;
- zna aj informisanja i komuniciranja na razli ite na ine.

Da vrednuje:

- prava i obaveze lanova porodice;
- svoju i ulogu ostalih u porodici, grupi i zajednici;
- potrebu koju ima za ljudima i sredinom koja ga okružuje;
- kulturu, vrijednosti i vjerovanja u multietni kom društvu.

Da primjenjuje:

- u simuliranim situacijama, pravilno ponašanje u saobra aju;
- pravilan rje nik u odre enoj situaciji na putu;
- pravila u svakodnevnim djelatnostima u porodici, grupi, školi i zajednici;

Da analizira:

- podjelu zadataka u svojoj porodici;
- jednostavna pravila, u saradnji sa drugima, u svojim svakodnevnim djelatnostima;

Da sintetizuje:

- razli ite aspekte života u svojoj porodici sa aspektima drugih porodica (hranu, namještaj, organizovanje slobodnog vremena);

- zna aj zajedni kog rada za zadovoljavanje potreba i želja pojedinca i grupe gdje oni ine dio.

Da razvija stavove i vrijednosti:

- da je kulturni, vjerski i jezi ki diverzitet bogatstvo jednog demokratskog društva;
- da izrazi kriti ki stav prema na inu komunikacije sa drugima u ku i, školi i zajednici.

PROGRAMSKA STRUKTURA

(18 x 1 = 18)

Kategorija :INDIVIDUALNI RAZVOJ I IDENTITET

(Identitet, rast i promjene. Bezbjednost i zaštita) 5 asova.

U enik treba da usavrši osnovne sadržaje pojmova o li nom identitetu, potrebama, željama, vjerovanju, samouvjerenju, samoodlu ivanju itd.,kao i da savlada pojmove poput: bezbjednosti, li ne bezbjednosti, zaštite, li ne zaštite, rizika, zaštite od vode, vatre, elektri ne struje itd.

O ekivani rezultati

U enik treba da:

- ✓ navede neke od osobina koje ga karakterišu kao ovjeka;
- ✓ izrazi svoje potrebe i želje;
- ✓ bude siguran u sebe za donošenje odluka;
- ✓ navede razlike i sli nosti sa drugovima, lanovima porodice (djedovima, roditeljima, bra om, sestrama itd.);
- ✓ shvati da zadovoljavanje potreba, kao što su: hrana, odje a, stan, igra, u enje itd., sa injava osnovno pravo koje pripada kako njemu ,tako i drugima;
- ✓ identifikuje neka od pravila svog ponašanja u ku i, na ulici, u parku, naselju, igri itd.;
- ✓ zna i poštuje pravila upotrebe vode, vatre i elektri ne struje u ku i i školi.

Kategorija:GRUPE I INSTITUCIJE
(Porodica. Škola) 6 asova.

U enik treba da usavrši sadržaj osnovnih pojmova kao što su: porodica, škola, kuća; da shvati ulogu, zadatke, prava i obaveze porodice i škole; podjelu poslova u porodici, pravila u porodici, porodične tradicije itd..

Očekivani rezultati:

U enik treba da:

- ✓ vrednuje prava i zadatke članova porodice;
- ✓ opisuje neke od porodičnih, lokalnih i nacionalnih praznika;
- ✓ da zajednički djeluje sa drugima u porodici, odjeljenju, grupi, naselju itd. za rješavanje različitih problema;
- ✓ demonstrira želje i vještine za poštovanje kućnog reda u školi;
- ✓ opisuje primjere iz školskog života kako je škola otvorena za sve koji je žele.

Kategorija:KULTURA
(Jezik i komunikacija. Kulturne vrijednosti i vjerovanja) 4 asa.

U enik treba da usavršava programske sadržaje u vezi sa jezikom komunikacije, oblicima i sredstvima komunikacije, da savlada osnovne pojmove o kulturnim vrijednostima i vjerovanjima, etničkim, jezičkim, vjerskim i polnim različitostima, kao bogatstvo društva.

Očekivani rezultati

U enik treba da:

- ✓ opisuje glavna sredstva komuniciranja :telefon, pismo, telegram, internet;
- ✓ vrednuje uzete informacije o različitim događajima sa radija, televizije, kompjutera (interneta) i novina;

- ✓ izrazi spremnost da pomogne onima koji imaju poteškoće da komuniciraju;
- ✓ praktično potvrdi značaj tolerancije, ljubavi i dobrog razumijevanja među ljudima;
- ✓ organizuje proslave, daju i sopstveni doprinos zajedni kom radu za rođendane, (druga, drugarice), dan škole i drugih proslava.

Kategorija: **VRIJEME I PROMJENE**
(Vrijeme i uvijek) 3. razine

U potkategoriji **Vrijeme i uvijek** učenik treba da razumije osnovne pojmove, kao što su: razvoj, promjene, vrijeme: prošlost, sadašnjost i budućnost, prirodne izvore, itd.

Očekivani rezultati

Učenik treba da:

- ✓ daje primjere koji govore o načinu promjena življenja u svojoj zajednici;
- ✓ koristi različite izvore da bi shvatio i ponovo izgradio prošlost, kao pisma, dnevnike, intervju, knjige, fotografije, itd.;
- ✓ opiše kako su ljudi stvorili svoja mjesta stanovanja i kako su promijenili svoj život.

ME: UPREDMETNA POVEZANOST

Gradansko vaspitanje povezuje se sa programima i sadržajima drugih društvenih predmeta, kao što su historija i geografija, jezik i komunikacija, i sa matematikom, fizikom, umjetnošću, tjelesnim odgojem itd.

Jezik i komunikacija: Eseji i pisanja o temama građanstva, kao npr., "Ko sam ja?", ili upotreba novina, revija, literarnih djela i drugog koja tretiraju događaje i epizode iz svakodnevnog života, predstavljaju most povezivanja tema građanstva sa oblastima jezika i komunikacije

Umjetnost: Pripremanje ilustrativnih materijala, kao što su: posteri, albumi i drugi vizuelni efekti za osvješćivanje demokratskog građanina.

Ova povezanost može da se upotrijebi u temama kao potreba i ljudsko pravo, pravila u odjeljenju, kućni i zajednici, itd. Umjetni ko vaspitanje pomoću pjesama, narodnih i stranih kola, isto tako povećava težinu udjelovanja građanskog vaspitanja sa muzikom.

Matematika: Upotreba brojeva u vezi sa aktuelnim temama građanskog vaspitanja, interpretacija podataka koja je povezana sa rješavanjem socijalnih problema unutar grupe, tako se stvaraju mogućnosti za međupredmetni pristup.

METODI IKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju nastavnog programa građanskog vaspitanja mogu da se upotrijebe različiti izvori i simuliraju slučaji za rješenja:

- Sastanci sa različitim ljudima zajednice (posmatranje, intervjui, ankete, zajednički razgovori, konsultacije sa ekspertima itd.);
- Upotreba različitih publikacija (novina, brošura, tekstova, videokaseta, dramatizacija, postera itd.);
- Simuliranje (igre sa ulogama, simuliranje rasprava ili situacija iz različitih oblasti javnog djelovanja itd.).

Posebnu pažnju u metodologiji rada treba posvetiti aktivnim metodama rada, kao što su: rad sa projektima, problemsko učenje, učenje sa saradnjom, razgovori itd.

Kao oblik rada, učiteljima se sugerira da organizuju u odjeljenju rad u parovima i grupama. Podjela učenika na parove i grupe pruža mogućnost za učestvovanje i saradnju. U ovom slučaju učenicima podijeljenim u parove i grupe daje se 5 minuta vremena da odluče, npr. koja je uloga oca i majke u porodici. Ovo se završava prije nego što počinje diskusija o odjeljenju. U učenicima treba saopštiti vrijeme za koje treba da riješe problem. Oni se dijele u grupe ili parove, dok učitelj igra ulogu onog koji nadgleda, i prema potrebi daje uputstva ili objašnjenja. Na kraju nastavnog sata, parovi ili grupe izvještavaju ispred svih učenika u odjeljenju. Svaka grupa treba da ima svog reportera.

UPUTSTVA ZA VREDNOVANJE

Vrednovanje učenika u ovom predmetu treba da bude stalno. Ovo vrednovanje ima višestruki cilj. Tako se preko vrednovanja:

- Obezbjedi učeniku informacije o napredovanju učenika;
- Osposobljava učenika da upoređuje svoja postignuća sa odredjenim rezultatima. Na ovaj način učenik vrši samovrednovanje onoga što je uspio da nauči;
- Osigurava motivisanje učenika za dalji rad;
- Obezbjedi učeniku realizaciju objekta.

Vrste vrednovanja

U predmetu građanskog vaspitanja mogu se primjenjivati neke vrste vrednovanja. Svaka od njih ima određene ciljeve.

Vrednovanje treba da bude stalno, počevši od nastavnog časa, praktične djelatnosti, do vrednovanja preko službenih testova. U odjeljenju, tokom nastavnog časa, mogu da se vrše sljedeća vrednovanja:

- Obično vrednovanje tokom različitih dijelova časa,
- Vrednovanje domaćih zadataka,
- Vrednovanje projekata realizovanih individualno ili grupno,
- Vrednovanje testovima izrađenim od strane samog učitelja.

Kriteriji za vrednovanje učenika jasno su utvrđeni administrativnim uputstvom za vrednovanje stepena dostignuća učenika.

LITERATURA

Literatura za sadržaje

1. Salih Foćo, Demokracija, Zenica, 2002.

Literatura za metodologiju učenja

1. Grupa autora, Građanstvo i rukovođenje u obrazovanju, KEC-Priština, 2003;
2. Bonnie Miller, Kako da se stvori uspješan kontakt sa učenicima;
3. Bonnie Miller, Komunikacija sa djecom, Brošura za roditelje i nastavnike, 2003;
4. Osman Buleshkaj - Robert C. Mizzi, Poruka iz odjeljenja, KEDP, Priština, 2003.

TEHNOLOGIJA

- Ru ni rad

RU NI RAD

(18. razred osnovna škola)

UVOD

Radni rad za treći i četvrti razred jeste nastavak i proširenje prethodno stečeno znanje iz ove oblasti i odnosi se na savlađivanje znanja i potrebnih vještina (rad sa papirom i kartonom, materijali i njihova prerada, šivenje, poljoprivredni proizvodi, zaštita od opasnosti, zagađenje sredine od buke) koje su predviđene za ovaj uzrast. Predmet, Radni rad pomaže cjelokupnom razvoju učenika, razvijaju i na ovaj način njihove stvaralačke i komunikativne sposobnosti.

Predmet pomaže formiranju i razvoju koncepta kako u oblasti radnog rada tako i u ostalim nastavnim predmetima koje se odvijaju u školi. Predmet, Radni rad služi i kao sredstvo očuvanja našeg kulturnog naslijeđa.

CILJEVI

Glavni ciljevi Radnog rada kod učenika su:

- Razvoj pozitivne navike kod učenika za radni rad i za njegov značaj,
- Familijalizacija sa srijedom i motivisanje učenika da stečeno znanje koriste u životu
- Podsticanje učenika da preuzmu neku samostalnu inicijativu, imaju i u vidu osnovna pravila ponašanja u grupi, zavisno od raznovrsnih djelatnosti koje obavljaju.

OPŠTI OBJEKTIVI :

Učenik treba da:

Razvije stavove i vrijednosti:

- U smislu prednosti i ograničenja koje pruža predmet
- U smislu ličnog ponašanja (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, pošten, voljan, inicijativan itd.).

Da shvati:

- Značaj upotrebe sintetičkog materijala kao zamena prirodnog materijala;
- Značaj hranljivosti voća;
- Značaj hranljivosti povrća.

Da opiše :

- Procese pranja, isušivanja i češljanja vune;
- Procese pređenja, bojenja i tkanja pamuka;
- Faze kultiviranja i tehnološke prerade žitarica ;
- Tehnološki procesi prerade agrokulturnih biljaka;
- Glavne izvore opasnosti od opreme i raznih električnih instalacija.

Da primjene :

- Krojenje materijala preko raznih primjera upotrebljavaju i odgovarajuće alate;
- Šivenje raznih modela, upotrebljavaju i razne materijale;
- Procese sjetve i berbe voća i povrća.

Da razlikuju :

- Vrste žitarica kao: pšenicu, kukuruz, ječam, raž itd;
- Vrste, preradu i konzerviranje voća i povrća;
- Oštećenju opremu i instalacije i opasnosti koje prijete od njih;

- Neka eksplozivna sredstva koja se mogu na i na otvorenom terenu;
- Opasne i bezopasne materije za ovijeka i srijedinu .

Da demonstriraju umne vještine :

- Na donošenju logičkih odluka (biraju i relevantne informacije, znanja i zaključke).
- Da povećavaju samopouzdanje u svoju sposobnost za zanatski rad .

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKE SADRŽINE:

Kategorije	Podkategorije	Br. asova	Procentat
1. Rad sa papirom i kartonom	1.1 Faze proizvodnje papira i kartona	3	16,67 %
2. Materijali i njihova prerada	2.1 Vuna 2.2 Pamuk 2.3 Sintetični materijali	3	16,67 %
3. Šivenje	3.1 Mjerenje 3.2 Krojenje 3.3 Šivenje	3	16,67 %
4. Poljoprivredni proizvodi	4.1 Žitarice 4.2 Agrokulturne biljke 4.3 Voće 4.4 Povrće	3	16,67 %
5. Upoznavanje opasnosti	5.1 Opasnost od električnog napona 5.2 Opasnost od požara 5.3 Opasnost od visine 5.4 Opasnost od lifta 5.5 Opasnost od eksplozivnih sredstava 5.6 Opasnost od hemijskih substanci	3	16,67 %
6. Zagađenje sredine od buke	6.1 Proizvedene buke od tehnoloških procesa 6.2 Proizvedene buke od ovijeka	3	16,67 %

KATEGORIJE	PODKATEGORIJE	PROGRAMSKI SADRŽAJ	OKVIRNI REZULTATI Učenik treba da bude u stanju:	MEĐUPRIJEDMETNA POVEZANOST
1. Rad sa papirom i kartonom	1.1 Faze proizvodnje papira i kartona	1.1.1 Proizvodnja papira i kartona 1.1.2 Vrste i svojstva papira i kartona.	Da poznaje proces proizvodnje papira i kartona. Da klasifikuje vrste papira i kartona i da identifikuje njihova svojstva	Maternji jezik, umjetnost, matematika.
2. Materijali i njihova prerada	2.1 Vuna	2.1.1 Striženje, pranje, išćenje i ešljanje. 2.1.2 Predenje, bojenje i tkanje.	Da poznaje proces striženja, pranja išćenja i ešljanja vune.. Da diskutuje o značenju predenja, bojenja i tkanja.	Maternji jezik
	2.2 Pamuk	2.2.1 Kultiviranje, berba, predenje, bojenje i tkanje.	Da poznaje proces kultiviranja pamuka. Da opiše procese sušenja, bojenja i tkanja pamuka.	
	2.3 Sintetički materijali	2.3.1 Dobijanje, upotreba i značenje sintetičkih materijala.	Da shvati značenje upotrebe sintetičkog materijala kao zamjene prirodnog materijala.	
3. Šivenje	3.1 Mjerenje	3.1.1 Mjerenje raznih materijala.	Da objasni način mjerenja i sredstva mjerenja materijala za šivenje.	Matematika, maternji jezik, umjetnost.
	3.2 Krojenje	3.2.1 Krojenje makazama.	Da primjeni krojenje materijala preko raznih primjera uz upotrebu odgovarajućeg pribora.	
	3.3 Šivenje	3.3.1 Šivenje i modeliranje raznih materijala.	Da primjeni šivenje raznih modela, koristeći materijale,	

			dugmad, itd sa odgovarajućim priborom. Da primjeni zaštitne mjere u toku rada.	
4. Poljoprivredni proizvodi	4.1 Žitarice	4.1.1 Vrste, kultiviranje i tehnološka prerada žitarica.	Da razlikuje vrste žitarica, kao: pšenicu, kukuruz, ječam, itd. Da opiše faze kultiviranja i njihove tehnološke prerade.	Maternji jezik, matematika, tjelesni odgoj
	4.2 Agrikulturne biljke	4.1.1 Vrste, kultiviranje i tehnološka prerada biljaka.	Da identifikuje glavne vrste agrikulturnih biljaka, naime kultiviranja i tehnološki proces prerade.	
	4.3 Voće	4.3.1 Vrste, kultiviranje, prerada, konzerviranje, i hranljivi značaj voća.	Da identifikuje vrste voća, naime kultiviranja i vrste prerade i njihovo konzerviranje. Da shvati hranljivi značaj voća.	
	4.4 Povrće	4.3.1 Vrste, kultiviranje, prerada, konzerviranje, i hranljivi značaj povrća.	Da identifikuje vrste povrća, naime kultiviranja i vrste prerade i njihovo konzerviranje. Da shvati hranljivi značaj povrća.	
5. Upoznavanje opasnosti	5.1 Opasnost od električnog napona	5.1.1 Opasnost od električne opreme i instalacije, trafostanice, električne bandere, električne instalacije, električna oprema za domaćinstvo itd.	Da opiše glavne izvore opasnosti od opreme i električne instalacije. Da primjeni pravila za pravilnu upotrebu električne opreme: štekere, prekidači, sijalice itd.	Maternji jezik
	5.2 Opasnost od požara	5.2.1 Objašnjenje raznih uzroka o izbijanju	Da identifikuje potencijalne uzroke izbijanja požara.	

		požara. Igra šibicama i svijeta, upotreba opreme sa plinom, igra vatrometom. 5.2.2 Preventivne mjere za sprječavanje izbijanja požara.	Da razlikuje preventivne mjere za sprječavanje izbijanja požara.	
	5.3 Opasnost od visine	5.3.1 Kretanje na visokim objektima	Da identifikuje opasnost usljed nepažljivog kretanja na visokim djelovima stambenih zgrada, balkona, krovova itd., kao i preventivne mjere za eliminisanje ovakve opasnosti.	
	5.4 Opasnost od lifta	5.4.1 Prekid električne energije, preopterećenost lifta i pažnja prema liftu	Da identifikuje potencijalne izvore opasnosti od lifta u slučaju nestanka električne energije i preopterećenosti lifta Da razlikuje lift i njegove oštećene dijelove kao potencijalni izvor opasnosti.	
	5.5 Opasnost od eksplozivnih sredstava	5.5.1 Vrste eksplozivnih sredstava sa spoljašnjim izgledom kao mine, bombe, granate, meci itd. 5.5.2 Ponašanje i radnje koje treba poduzeti	Da razlikuje pojedina eksplozivna sredstva koja se mogu naći na otvorenom terenu.. Da svjesno obavjesti službena lica o svakoj sumnji o otkrivenim eksplozivnim sredstvima	

		prilikom kontakta sa eksplozivnim sredstvima.		
	5.6 Opasnost od hemijskih substanci	5.6.1 Opasne hemijske supstance za život	Da identifikuje hemijska sredstva koja može zateći u enteriku kod kuće, u školi na otvorenom terenu. Da razlikuje supstance koje su opasne po zdravlje uvijek i za sredinu kao i one bezopasne. Da sprovede pravilne naime prilikom upotrebe raznih hemijskih sredstava.	
6. Zagađenje sredine od buke	6.1 Proizvedene buke tehnološkim procesima	6.1.1 Prouzrokovana buka od proizvodnih pogona, motora i saobraćajnih sredstava.	Da identifikuje pogone gradilišta i opremu koja proizvodi buku, kao proizvodne radionice za preradu drveta, plastičnog materijala itd. koje se nalaze u blizini životne sredine. Da je svjestan štete koju prouzrokuje buka u svakom zdravljju.	Maternji jezik, muzika
	6.2 Proizvedene buke od uvijek	6.2.1 Galama prouzrokovana igrom u nepodobno vrijeme. 6.2.2 Muziciranje i slušanje muzike visokim tonom.	Da razlikuje situacije kada nepažljivi ljudi stvaraju buku u životnoj sredini. Da sastavi raspored muziciranja u vrijeme kada najmanje smeta okolini oko njega.	

VRJEDNOVANJE

Vrjednovanje se vrši na sljedeće i na in:

1. Vrjednovanje zalaganja učenika u toku realizacije programske sadržine .
2. Vrjednovanje individualnog rada
3. Vrjednovanje doprinosa u grupnom radu.

UPUTSTVA ZA UPOTREBU LITERATURE I OSTALIH NASTAVNIH IZVORA

Predložena literatura

1. Priručnik za rad papirom i kartonom, poljoprivredni proizvodi, upoznavanje opasnosti , zagađivanje sredine itd. .
2. **Erich Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 2”, Veritas-Verlag, Linz, Austrija, 2001.
3. **Schoiswohl · Jeide · Neuwirth** : “Spaß beim Forschen und Entdecken 3”, Veritas-Verlag, Linz, Austrija, 2002.
4. **Schoiswohl · Jeide · Vogl**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 4”, Veritas-Verlag, Linz, Austrija, 2003.

Oprema i ostali potrebni preduslovi

1. Treniranje nastavnika
2. Kabinet opremljen materijalom i sredstvima za konkretizaciju .

Minimalni uslovi

1. Treninzi za nastavnike .

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

1. Problematski pristup na iznošenju teme-jedinice
2. Posebni naglasak pridati demonstriranju individualnom i grupnom radu .
3. Podstrek individualnog rada razmjenom znanja i vještina, interaktivni rad

SMJERNICE ZA SAMOSTALNI RAD

1. Grupni i individualni rad.

UMJETNOSTI

- Likovno vaspitanje
- Muzi ko vaspitanje

LIKOVNO VASPITANJE

(1. razred – 18. godina)

UVOD

Likovna umjetnost je danas nerazdvojni dio svakodnevnice.

Likovnim stvaralaštvom (crtanjem, slikanjem, vajanjem i radom različitim likovnim i nelikovnim materijalima) djeca ovog uzrasta izražavaju svoje viđenje stvarnosti, doživljaje, odnose i stavove. Njihovi radovi predstavljaju jedan od oblika dječjeg izražavanja i komunikacije sa svojom sredinom.

Likovno vaspitanje je specifična nastavna oblast kako po nastavnim sadržajima, ciljevima, nastavnim metodama, tako i po komunikaciji koja se ostvaruje, a i po načinu vrjednovanja.

Reformu obrazovanja prate novi trendovi. Dosljednom primjenom novih standarda u nastavnom procesu treba očekivati i dobre rezultate.

OPŠTI CILJ

- **Funkcionalna adaptacija u neposrednom okruženju**

POSEBNI CILJEVI

- **Percepcija**
- **Kreacija**
- **Komunikacija**
- **Razvoj psiholoških funkcija**
- **Emotivno – kreativni napredak**

OBJEKTIVI

	OPŠTI	POSEBNI
1.	Posmatranje	Vidjeti, uti, opipati, osjetiti
2.	Doživljavanje	Misaona prerada utisaka
3.	Shvatanje	Formiranje apstrakcija
4.	Kreacija	Kroz likovni dje ji izraz
5.	Spretnost	Racionalni pokreti
6.	Integracija	Socijalizacija

PROGRAMSKO-PLANSKA STRUKTURA / ORJENTACIONA DISTRIBUCIJA/ (1 as sedmi no – 18 asova godišnje)

Redni Broj	Kategorije	Podkategorije	Broj asova
I	SPOZNAVANJE	I - 1. – LINIJA	1
		I - 2. – BOJA	1
		I - 3. – OBLIK	2
		I - 4. – KOMPOZICIJA	1
		I - 5. – JEDINSTVO	1
		SVEGA	6
		II	KREACIJA
II - 2. - BOJOM			
II - 3.- OBLIKOVANJEM	3		
II - 4.- KOMBINACIJA	2		
SVEGA	2		
SVEGA	10		

III	ANALIZA	III – 1. – KOMUNIKACIJA	1
		
		III - 2. – IZLOŽBE	1
		SVEGA	2

I - KATEGORIJA - SPOZNAVANJE

UPUTSTVO: U enik je u situaciji posmatra a i misaonog spoznavao (plansko- organizovano i dobro rukoveno percipiranje). Na taj način on je u procesu upoznavanja: osjetilnih svojstava linije, boje, kompozicije, jedinstva i svjetlosti (na predmetima, pojavama u okruženju kao i na likovnim djelima). Nastavnik dobrom organizacijom i verbalnim opisivanjem izražava ta osjetilna svojstva radi lakšeg evidentiranja pojedinosti. U enik u ovom uzrastu uoava djelove cjelina kojima dopunjava osnovnu šemu.

Redni broj	Podkategorija	Standardi dostignuća (šta u enik treba da zna)
I – 1.	LINIJA	U enik je u situaciji da uoava linije-crte na predmetima u neposrednoj okolini i na likovnim djelima. Upoznao je međusobne odnose linija, njihov preplet, ritam, kontrast i smjerove. U enik je stekao šire znanje o liniji.
I – 2.	BOJA	U enik na senzibilan način opažauoava kvalitet boja, kvalitet kontrasta, komplementarni kontrast u okolini i na likovnim djelima. Ima predstavu o tonovima i koloritu. U enik je u stanju da uoava lokalne boje.
I – 3.	OBLIK	U enik prepoznaje jedan i više oblika u prostoru. Jasni su mu jednostavni i složeni oblici i prostori u okolini i na trodimenzionalnim djelima. U enik poznaje oblike organskog i neorganskog porijekla, sličnosti i razlike, kao i

		<p>varijacije različitih osoba (na mineralne, biljne, životinjske i ljudske forme.)</p> <p>Učenik poznaje različite vrste vizualnih znakova.</p> <p>Učenik uočava odnos dijelova prema cjelini (odnosi u grupi). Uočava cjelinu od dijelova.</p> <p>Oblici u urbanizmu.</p>
I – 4.	KOMPOZICIJA	<p>Učenik je stekao predstavu o kompoziciji (pojam). U stanju je da uočava kompozicije i cjeline u prostoru.</p> <p>Upoznao je osnovne smjerove i položaje kompozicije: vodoravno-horizontalna, uspravno-vertikalna, kosadijagonalna.</p>
I – 5.	JEDINSTVO	<p>Učenik je stekao predstavu o jedinstvu stvorenog od različitih oblika i različitih likovnih elemenata.</p>

II - KATEGORIJA – KREACIJA (SENZIBILITET)

UPUTSTVO: Učenik posjeduje senzibilitet i iskustvo za kreativno stvaranje. Učenik svojim temperamentom zna da izrazi osjećanja doživljene sredine. Na radove unosi mnoge novine kao dinamiku – kretanje (ljudi, automobila i drugo). Emocije i životno iskustvo su mu bogatiji, a izražajna sredstva uvećana. U stvaranju učenik se opušta, te mu rad predstavlja terapijsko sredstvo. Učenik je kroz rad svjestan samoga sebe, prevazilazi sebe kao djela spoljašnjeg objektivnog svijeta. Napušta egocentrizam jer ga zanimaju i radovi drugih učenika (socijalna integracija).

Redni broj	Podkategorija	Standardi dostignuća (šta učenik treba da zna)
II – 1.	LINIJOM	<p>Učenik slobodno i kreativno koristi liniju i njom obogaćuje linearni crtež dodatnim elementima.</p> <p>Učenik je u stanju da zatvorenom linijom organizuje (predstavlja) različite druge oblike. On je zna kada ih koristiti koju liniju. Zna dobro da konstruiše cjelinu od dijelova. Linije su mu bogate u položaju, dužini, debljini, štimunguju, razbija se šema. Koristi življe i raznovrsne linije. Spretan je i precizan u pokretima.</p> <p>Učenik linijama izvodi crtačke teksture.</p>

II – 2.	BOJOM	<p>U enik je shvatio da se boja koristi kao izražajno sredstvo u slikarstvu. U enik posjeduje razvijen senzibilitet da se likovno izražava bojom–tonsko i koloristi ko slikanje. Maštovit je u izražavanju. Senzibilan je na intezitet obojenosti. Primjenjuje kolorit u kompoziciji.</p> <p>Spretan je u radu, ima manje mrlja i precizne poteze.</p> <p>Uspješno komponuje bitne i manje bitne elemente. Dosljedan je u primjeni materijala i boje u kolažu.</p>
II – 3.	OBLIKOVANJEM	<p>U enik je u stanju da oblikuje na površini i u prostoru.</p> <p>U enik je u stanju da dobro rasporedi zadane predmete u prostoru i da traži najskladniji odnos me u njima.</p> <p>Skladno konstruiše cjeline od dijelova. Proporcije su mu dobre. Uo ava ravnotežu, ritam površina mirno-nemirno. Posjeduje ve u spretnost i preciznost. U enik je dosljedan u procesu rada i tehni ki korektan. Radi sa svim materijalima i alatima, uredan je i ekonomiče.</p> <p>Dizajn: izrada estitki, zastavica, slikovnica, maski, zmajeva, salveta, tapeta i drugo (kreacija nastavnika).</p>
II – 4.	KOMBINACIJA	<p>U enik zna da kombinuje više tehnika pra enih kreati vnoš u.</p>

III – KATEGORIJA - ANALIZA

UPUTSTVO: U enik je u situaciji da iskazuje mišljenje o svojim radovima, te radovima drugih u enika i umjetnika. U stanju je da navede poruke koje je prepoznao na razli itim umjetni kim djelima. Iznosi svoj stav o bogatstvu upotrebljenih likovnih elemenata.

Redni Broj	Podkategorija	Standardi dostignu a (šta u enici treba da znaju)
III – 1.	KOMUNIKACIJA	U enik je u stanju da analizira i daje ocjenu na radove u enika, umjetni kim djelima, na predmetima narodne umjetnosti, a naro ito djelovima narodne nošnje. Daje sud o pojedinostima, a i o djelu u cjelini. U stanju je da prenese impresije o crtanom filmu, poruke sa postera, reklame i stripa. Uvi a da su savremeni mediji (fotografija, video, strip, reklama, plakat) sredstva umjetni kog izraza. U enik prepoznaje prometne znakove i ita ih. Poznaje ostale znakove zna ke, zastave, grbove, pe ate i ostalo.
III – 2.	IZLOŽBE	U enik ima stvorene i razvijene navike i potrebe da organizuje izložbe radova u školi, da posje uje druge izložbe, kulturno-umjetni ke manifestacije i smotre. U enik ocjenjuje i iznosi impresije tih posjeta.

LIKOVNE TEHNIKE I MATERIJALI

TEHNIKE	MATERIJALI
CRTANJE	OLOVKA, PERO /TUŠ/, FLOMASTERI
SLIKANJE	AKVAREL, GVAŠ, TEMPERA, KOLAŽ
MODELOVANJE NA POVŠINI /PLO I/ I PROSTORU	PLASTELIN, GLINA, PAPIR, KARTON, OTPADNI MATERIJALI, PLODOVI I DRUGO
KOMBINOVANE	RAZLI ITI MATERIJALI

MOTIVI I PODSTICAJI - (SADRŽAJI – TEME)

Sve što nas okružuje, sve što vidimo može da bude pogodan motiv. I najobi niji motiv ponekad izazove ja i utisak ako se slikovno doživi.

Motivi (sadržaji – teme) mogu biti svi predmeti i prostori oko nas, godišnja doba, prirodne promjene, doga aji, praznici, sportske priredbe,

ilustracije, sadržaji koji proizilaze iz ostalih nastavnih predmeta i drugih vannastavnih aktivnosti.

METODOLOGIJA

- Pri planiranju birati odgovarajuće teme poštujući i nastavni plan i program;
- Voditi računa o psiho-fizičkom nivou učenika;
- Nastavnik kreira nastavni proces, usklađuje ciljeve i rezultate koje očekuje;
- Vodi ciljani razgovor, omogućuje primjenu stečenih znanja i vještina;
- Nastavnik je partner u pedagoškoj komunikaciji;
- Stvara spregu između učenika i izražavanja.
- U ulogu je intelektualnog rezonatora između stvarnosti – učenika – znanja;
- Motivira učenike i podržava i razvija njihovo interesovanje;
- Odnos učenik – nastavnik baziran je na principu međusobne saradnje i radosti;
- Učenik je u centru pažnje, a nastavnik u ulogu mentora.
- Zanimljiv je i ispoljava entuzijazam, jasan je i ističe ono što je bitno;
- Koristi sve poznate i nove metode (idejna inspirativnost, interaktivnu i druge);
- Njeguje kreativnost i individualnu sposobnost svakog učenika;
- Njeguje iskrenost, neposrednost, dosljednost, smisao za napor, marljivost i tačnost.
- Prati efekte svoga rada;
- Radi na sopstvenom stručnom usavršavanju radi unapređenja nastavnog procesa;
- Učenike navikava na pravilno i bezbjedno korišćenje alata, pribora i materijala;

- Navikava učenika na racionalnost i ekonomičnost u radu;
- U učenicima dopušta da istražuju, eksperimentišu i iniciraju bez straha od grešaka;
- Podstiče potrebu socijalne integracije;
- Prati napredovanje učenika i redovno i realno ocjenjuje.

KORELACIJA SA DRUGIM NASTAVNIM OBLASTIMA

- Bosanski jezik i književnost (i drugi jezici),
- Ruski jezik,
- Matematika,
- Povijest i priroda
- Građansko vaspitanje
- Muzičko vaspitanje,
- Tjelesni i sportski odgoj i drugi predmeti koji posjeduju nastavni reciprocitet.

MEKULIKULARNI STANDARDI

- Uvažavanje i isticanje prava djeteta;
- Etnička i vjerska tolerancija;
- Uvažavanje ravnopravnosti polova;
- Kultura bavljenja sportom;
- Porodično vaspitanje i dobro zdravlje.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je kontinuirano i na vrijeme pozitivno i adekvatno obrazloženo.

Kao takvo doprinosi razvoju pojma o sebi-šta znam i umijem / što je karakteristika za ovaj uzrast . Ovo je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i drugima.

Ocjenjivanjem utvrđujemo kako su ostvareni materijalni, funkcionalni i vaspitni zadaci nastavnog procesa.

Pratiti kako se likovnim elementima i pojmovima stvaraju likovne vrijednosti.

- ✓ kako u enici uo avaju ljepo;
- ✓ kako doživljavaju ljepo.
- ✓ kako u enici stvaraju ljepo.
 - a) Nastavnik prati koliko su emocije i životno iskustvo bogatiji, a izražajna sredstva uvećana.
 - b) Kakav je intenzitet doživljaja izazvanog motivom.
 - c) Kakav je stepen uspješnosti da se to ubjeđuje izrazi (ostvari) likovnim sredstvima.

PRATITI

- ✓ formu izraza;
- ✓ boju izraza;
- ✓ kompoziciju izraza.

LIKOVNA DJELA

Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura; djela iz oblasti urbanizma; produkcije iz vitanki, časopisa, novina, kalendara, razglednica; djela po sadržaju iz kosovske baštine sa posebnim naglaskom na baštinu Bošnjaka kako Kosova, tako i šire, kao i svjetskih stvaralaca.

IZLOŽBE

Izložbe su stalni vid nastavnog odgojno-obrazovnog rada i sredstva kontinuiranog praćenja stanja nastave i realizacije nastavnog plana i programa.

MUZI KO VASPITANJE

UVOD

Muzika je dio kulturnog formiranja ličnosti i njegova stalna potreba. Ona direktno utiče na kreiranje ličnosti. Muzika je nesumnjivo ličnina potreba za stvaralaštvom, komunikacijom i kreativnošću. Ona produbljuje vizije u kojima teže njenim vrijednostima. Muzičko obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi omogućava:

- Selektivno i aktivno slušanje muzike u okviru medijskih programa i muzičkih priredbi;
- Sudjelovanje u horskim formacijama i drugim muzičkim djelatnostima;
- Buduću širu obrazovanje koje podrazumijeva pripremu za neku profesiju gdje je muzika sastavni dio;

CILJEVI PREDMETA

Ciljevi predmeta su:

- Da podstigne radost i pozitivna osjećanja prema muzici;
- Da podstigne interesovanje za različite oblike umjetnosti u estetsvanja u muzici;
- Da formira pozitivan odnos prema bosanskoj i svjetskoj muzičkoj kulturi;
- Da osposobljava za odabiranje selektivnog muzičkog programa i zdrave zvučne sredine;
- Da razvija kriterijume za vrjednovanje i kritičko mišljenje;

OPŠTI I SPECIFIKNI OBJEKTIVI

Učenici treba da :

1. Razvijaju osjećaj za zajedničko muziciranje pod rukovodstvom nastavnika;

- Pjevaju narodne i umjetničke pjesme imitirajući ih (po sluhu) sa i bez instrumentalne pratnje;
- Sviraju na muzičkim instrumentima (prije svega na ritamskim), prate ih pjesme sa posebnim instrumentalnim sadržajem imitirajući ih (po sluhu);
- Razvijaju vokalnu kulturu, poštuju i zahtjeve lijepog i pravilnog pjevanja (disanje, artikulacija, pozicija itd.);
- Zapažaju ritamske promjene tekstualno, pokretno i sviraju ih na ritamskim instrumentima.

2. Razvijaju sposobnost za aktivno slušanje muzike :

- Zapažaju i razlikuju izražajni karakter, sredstva i interpretacije formacije u muzičkim slušanim djelima;
- Razlikuju osobenost muzičkog zvuka, uzlaznosti i silaznosti melodije, gradacije tempa i dinamičke obojenosti tokom pjevanja i drugih muzičkih aktivnosti;

3. Razvijaju kreativni izražaj :

- Podstiču se za izražajno doživljavanje muzike preko pokreta, plesa, igre, likovnog i tekstualnog izražaja;
- Motivišu se za kreativno izražavanje ritma i melodije na osnovu individualne zvučne imaginacije.
- Razumiju muzičke zapise uz pokretne i likovne simbole;

NASTAVNI PROGRAM PO RAZREDIMA

Informativni ciljevi	Sadržaj	Znanje i razumijevanje	Sposobnosti	Vrijednosti, stavovi, ponašanje	Aktivnost u enika	Aktivnosti nastavnika
<p><u>Narodne pjesme:</u> - Kiša pada, trava raste, gora zeleni - Bosno moja - Pastir e</p> <p><u>Umjetni ke pjesme:</u> - Jesen - Svi na rad - Pjesma dje jeg ro endana - Lisica i koka - Novogodišnja pjesma - Došlo je prolje e - Slon - Mati - Samo da rata ne bude</p>	<p>1. Pjevanje i sviranje - Pjevanje dje ijih pjesmica (o školi, okolini, odrastanju, životinjama, godišnjim dobima) umjerenog tempa i jednostavne strukture; - Igre za vježbanje disanja i razvoj glasa; - Pjevanje uz uskla ivanje glasa po visini i glasno i; - Tijelo kao instrument; Sviranje na Orffovom dje ijem instrumentariju;</p>	<p>- Pjeva i prepoznaje pjesmice na osnovu melodije. - U estvuje u zajedni kom pjevanju i poštuje pravila. - Razumije i korigira greške u pjevanju. - Spontano koristi tijelo i priru ne instrumente. - Svira na instrumentu kako mu se pokaže.</p>	<p>- Pjeva u skladu sa skladu sa mogu nostima; - Vježba glas u skladu sa instrukcijama nastavnika; - Sam traži pomo kad osjeti da mu treba; - Prepoznaje Orffove instrumente i kombinuje ih sa priru nim; - Svira sam i bez podsticaja nastavnika;</p>	<p>- Uvi a da pjevanje treba najviše vježbati; - primjenjuje igre za vježbanje disanja i razvoj glasa i provjerava sebe u odnosu na druge; - Koristi instrumente kao pratnju pjevanju i uvi a da je takvo muziciranje ljepše, naro ito za slušanje;</p>	<p>- Pjevanje i sviranje u razli itim prilikama; - Napraviti poster sa slikama instrumenata vlastitog tijela (glas, jezik, dlanovi, prsti, noge) - Prikupljanje, ispitivanje materijala i izrada instrumenata; - Upore ivanje zvuka sa orginalnim;</p>	<p>Osmišljavanje prigodnih igara za bolje u enje; Demonstrira i rukovodi aktivnostima u enika i motiveše ih u radu; - Pomaže u enicima u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju;</p>

<p><u>Muzi ke igre:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - I mi znamo svirati - Kalopere, pere - oro, oro, slušaj sada <p><u>Instrumentalne:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Posko ica <p><u>Brojalice:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Tr i zeko kroz šumicu - Jedan, dodan, digin, disin - Pipalica pipa 	<p>2. Muzi ke igre</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pjesmice sa odre enim pokretima (život u prirodi, radovi, narodni obi aji). - Narodno kolo; <p>3. Brojalice</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odbrojanje brojalica kao na igralištu-skandiranje; - Izvo enje mjere i ritma instrumentima tijela; - Izvo enjeritma brojalice Orffovim instrumentima; - Izvo enje kretanjem u koloni; 	<ul style="list-style-type: none"> - Povezuje ritam pjesmice sa pokretom, odnosno prati datu koreografiju. <ul style="list-style-type: none"> - Ponavlja i razumije pokrete brojalice; - Prati i izvodi pokrete u mjeri i ritmu (dugi i krarki slogovi); - Pravilno izvodi ritam na ritmi kom instrumentu; - Pravilno kora a u ritmu; 	<ul style="list-style-type: none"> - Samostalno pjeva i igra; - Predlaže i nove pokrete; - Samostalno igra u kolu; <ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaje ranije nau ene brojalice na osnovu ritma bez teksta; - Ta no izvodi mjeru i ritam; - Izvodi ih ta no i samostalno na instrumentu bez pomo i; - Poigrava se i kombinuje ih; 	<ul style="list-style-type: none"> - Razvijanje mišljenja da je pokret važan u plesu i kolu, kao i za upoznavanje muzi ke baštine Bošnjaka; <ul style="list-style-type: none"> - Reprodukuj e ritam na instrumentu, u i druge i ja a samosvijest; 	<ul style="list-style-type: none"> - Predlaganje muzi ke igre; <ul style="list-style-type: none"> - Izrada zidnog panoa sa zapisima; 	<ul style="list-style-type: none"> - Vodi aktivnosti u enika, pokazuje, demonstrira i usmjerava u pravcu interesa i mogu nosti; <ul style="list-style-type: none"> Rukovodi, po maže, koordinira, osmišlja va igre interakcije; - Vodi i usmjerava aktivnosti u enika, pokazuje, demonstrira, procjenjuje individualna postignu a i interesovanja;
--	--	--	--	---	--	---

<p>Primjeri za slušanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - K.Sen-Sans: Magarci i pijanist iz “Karnevala životinja” - B. Mihaljević: Zeko i potočić - Vatroslav Lisinski: Ribar - Frederik Šopen: Želja - Nikolaj Rimski: Korsakov: Bumbarov let - Sergej Prokofjev: Peć i vuk <p>Muzika iz filma:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Walt Disney: Dumbo (Dambo) 	<p>4. Slušanje muzike</p> <ul style="list-style-type: none"> - Slušanje stranih i domaćih kompozicija: vokalnih, vokalno-instrumentalnih i instrumentalnih. - Upoznavanje osobina tona, tempo, dinamika, brojanje, karakter muzike, muzičke forme. - Upoznavanje zvučnih svojstava muzičkih instrumenata. <p>5. Dječije stvaralaštvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - Improvizacija na Orffovim instrumentima; - Improvizacija pokreta u ritmu; - Literarno ili likovno izražavanje doživljaja muzike; 	<p>Prepoznaje ranije slušana djela;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prepoznaje karakter djela; - Prepoznaje osobine tona: visok-dubok, glasno-tiho, brz-spor; - Prepoznaje instrumente: klavir, gitara, bubanj, harmonika, violina; - Spontano improvizira: dovrši započetu pjesmu pjevanjem; - Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno; - Na podsticaj daje ideje; 	<ul style="list-style-type: none"> - Slušaju i pjevuši melodiju, razlikuje, upoređuje, izvoditi zaključke; - Saopštava kojih izvodi; - Samostalno određuje karakter kompozicije; - Tako određuje osnovne osobine tona: visinu, trajanje, glasnoća, boja, tempo; - Razlikuje instrumente i vizuelno i auditivno; - Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja; - Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom; - Sam predlaže ideje; 	<ul style="list-style-type: none"> - Saopštava svoj doživljaj; - Pokazuje da cijeni izvođača i razvija pozitivan stav prema muzici i kompozitorima; - Razgovara o djelu i osjećaju ugodnosti i opuštanja i traži da se ponovi; - Razvijanje pozitivnih navika i potrebe za muzikom; - Uočava razlike i sa zanimanjem opisuje; - Saopštava interes i želju za njihovom kombinovanjem; 	<p>Prikupljanje kasete i CD sa odgovarajućim djelima;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje štampanih materijala i slika kompozitora i muzičkih instrumenata simfonijskog orkestra i tradicionalnih instrumenata i nošnji; <p>Pronalaženje priča i bajki kojima se likovi mogu muzikom “ožviti”</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Planira, rukovodi, razvija interes kod učenika svojim odnosom prema radu i muzici. - Planira, priprema i vodi učenika na kreativni rad u oblasti muzike i sadržaje predmeta korelira sa ostalim umjetničkim područjima;
---	--	---	---	--	--	--

DIDAKTI KO –METODSKA UPUTSTVA

Strategije nastave i u enja bazirane su na višestrukoj ulozi nastavnika koje se izmjenjuju u nastavi muzi ke kulture. Nastavnik kao didakti ar izmjenjuje nastavne metode, a prirodni predmeta najbolje odgovaraju: metoda demonstracije i ilustracije (instrumenti, pjevanje, fotografije, transparentne folije), pripovijedanje i razgovor (usmjereni i impuls-razgovori), a posebno prakti ni rad i posjete kulturnim i muzi kim ustanovama, kao planer metoda interaktivnog u enja: kooperativne metode, egzemplarna nastava, u enje putem otkri a, stvarala ka nastava, razli iti nivoi složenosti, rad u parovima, kao instruktor aktivne nastave: analiti ko-sinteti ka, metoda analogije, problemska, algoritamske metode, primjena modela, projekt-metoda, kao koordinator kooperativnog u enja: timski metod u enja, mozaik metod i njegove modifikacije, grupni projekt metod, kooperativna mreža (muzi ke radionice, izložbe improvizovanih instrumenata i sl.).

INTERPRETACIJA

U izboru pjesama nastavnik treba voditi ra una o tome da one odgovaraju opsegu dje ijeg glasa i da su im po sadržaju i karakteru interesantne i bliske. U prigodnoj atmosferi, dijete treba najprije emotivno da doživi pjesmu i osjeti njen umjetni ki kvalitet, slušaju i nastavnika koji pjeva uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir ili sintisajzer). Uz pjevanje nastavnika djeca e nau iti pjevati pjesmicu, istovremeno, melodiju i tekst, kolektivno, grupno i individualno.

U iti ih u cjelini slušaju i pjevanje nastavnika (uz pratnju instrumenta) uz pravilno držanje tijela i disanje (preduslov za pjevanje), sa odgovaraju om intonacijom i dikcijom, precizno i ujedna eno, uz odgovaraju i tempo i dinamiku u skladu sa njenim karakterom najprije kolektivno, zatim u grupi, u paru i individualno.

Igre sa pjevanjem i razli itim sadržajem treba birati u tom smislu da djeca podražavaju razne radove, život u prirodi, narodne obi aje i drugo. One imaju osnovni zadatak da se pravilno izvodi melodija, i usavršava skladno, izražajno, slobodno i ritmi ki povezano kretanje uz muziku. Tako se istovremeno kretnjama izražava karakter, ritam, tempo i dinamika pjesme, a razvijaju i usavršavaju preciznost, lako a, skladnost i izražajnost pokreta uz muziku. Igre i narodna kola sastoje se iz osnovnih pokreta: hodanje, poskakivanje s plesnim elementima, razne kretnje ruku, pljeskanje, tapkanje, okreti itd. Veoma su vrijedne slobodne ritmi ke igre

u kojima dolazi do izražaja dječija improvizacija i pokreti i to na muziku koju su predhodno dobro upoznala.

Brojalica kao poetsko, ritmičko stvaralaštvo u ovoj oblasti zauzima posebno mjesto u razvoju osjećaja za ritam. Brojalicu treba izvoditi najprije skandiranjem teksta uz odbrojavanje kao na igralištu, zatim instrumentima vlastitog tijela (pljeskanje rukama, topot nogama), priručnim instrumentima, Orffovim instrumentima, kretanjem u koloni.

STVARANJE

U području dječijeg stvaralaštva treba koristiti Orffov instrumentarij i priručne instrumente, prepoznavati ih, svirati zvukove iz prirode i razne ritmove i sa njima svirati uz pjevanje, što povećava osjećajne kompetencije, socijalizira i djeluje terapijski. Uz njihovu upotrebu treba organizovati različite oblike improvizacije: melodijska, ritmička, improvizacija forme, komponovanje i likovno i literarno izražavanje na osnovu doživljaja muzike, kao i muzičko-scenske igre koje povezuju muziku, ritam, pokret i govor.

SLUŠANJE

Prilikom izbora djela za slušanje muzike, među kojima treba da budu zastupljena, vokalna, instrumentalna i vokalno-instrumentalna, treba voditi računa da njihovo trajanje, složenost budu u skladu sa uzrastom. Djecu treba da zapažaju i prepoznaju karakter kompozicije, tempo i dinamiku izvođenja, formu kompozicije, izvođače i sastave, muzičke instrumente. Podsticati djecu da svoje zapažanje i doživljaje izraze opisno ili likovno jer se time podstiče njihova kreativnost.

MUZIČKO – RAZVOJNA DOSTIGNUTOST

Ova oblast sistematizuje muzičke sposobnosti, vještine i druga znanja koja su karakteristična za pojedine muzičko-razvojne periode. Prve tri godine zajedno sa predškolskim periodom predstavljaju vrijeme sazrijevanja elementarnih muzičkih sposobnosti, kad se ritamski i melodijski sluh u odgovarajućoj muzici sredini spontano razvijaju. Takvu sredinu treba obezbijediti u školi, jer je sluh od odlučujućeg značaja za muzičko sazrijevanje i dalji razvoj muzičkog mišljenja.

- **Vještine** se odnose na pjevačku, govornu i instrumentalnu motoriku, kao i pokretno izražavanje zvukovnih karakteristika. Vježbamo ih uz izvođenje, a posebno uz didaktičke igre pomoću kojih postićemo volju za usvajanjem i kontrolisanu pažnju. Sa njima dostižemo viši kvalitativni nivo izvođenja (to su vježbe za pjevačko disanje, tjelesno opuštanje, držanje instrumenata, oblikovanje i artikulaciju tonova, ritma, dinamike).

- **Znanja** u prve tri godine obuhvataju upotrebu najjednostavnijeg muzičkog izraza i orijentaciju u slikovnim muzičkim zapisima. Učenici razlikuju zvukove i razumiju značaj zvučnih boja (svijetla, tamna, prodorna, mehka).

STANDARDI ZNANJA PO RAZREDIMA

SPOSOBNOSTI

Učenici :

- O dobijenoj informaciji žele više da saznaju,
- Izricanjem brojalica, zagonetki, izreka i odlomaka sa onomatopejama, produbljuju ritmičke i govorne sposobnosti,
- Razvijaju muzičko mišljenje i analitički saznaju odnose o osobinama tona kao što su glasniji – tiši, visiji – niži, duži – kraći,
- Upoznaju i razlikuju više zvučnih boja,
- Razvijaju osjećaj za muzičke formalne cjeline prilikom pjevanja, sviranja i slušanja;

VJEŠTINE

Učenici :

- Poboľšavaju tehniku pjevanja i instrumentalnog sviranja,
- Postaju spretniji u izražavanju pokretom muzike koju čuju,

INFORMATIVNA SAZNANJA

Uz muzičke aktivnosti i sadržaje :

- Bolje razumiju muzičke zapise uz pokretne i likovne simbole,

- Razumiju i koriste veći broj muzičkih pojmova – glas, zvuk, ton, tišina – pauza, visoki – niži tonovi, melodija, takt, muzička priredba, muzički program, marš, ples, muzička bajka;
- Prepoznaju i imenuju Orffove, narodne i klasične instrumente;

ME UPREDMETNA POVEZANOST

Gradivo iz muzičke kulture, koja je u funkciji estetskog odgoja mladih, ima u sebi elemente koji prirodno pomažu i podržavaju savladavanje i ostalih sadržaja na ovom uzrastu. Korelacija sa drugim predmetima je sasvim prirodna: likovno izražavanje doživljaja muzike ili ilustracija pjesme, maternjim jezikom (rješavanje problema diktacije, pismenosti i sl.) s prirodom i društvom (godišnja doba, svijet oko nas, životinje, narodna muzička tradicija BiH), tjelesnom kulturom (ritmika, ples uz muziku, dječije narodne igre, koordinacija pokreta i sl.) i matematikom (brojanje, pojam veličine i sl.).

OSNOVNI STANDARDI ZNANJA PO RAZREDIMA

Učenici znaju :

- da u grupi i individualno zapjevaju narodne i umjetničke pjesme u skladu sa svojim individualnim sposobnostima i uz različita izvorišta (jednoglasno, uz instrumentalnu pratnju ili bez nje);
- brojalice sa ritamskom pratnjom (koriste ruke, noge ili instrumente Orffovog instrumentarija);
- da izvode muzičke igre (didaktičke, igre sa pjevanjem, igre uz instrumentalnu pratnju, male muzičke dramatizacije);
- razlikuju zvukove, tonove i tišinu;
- razlikuju boje glasa (dječji, ženski, muški);
- razlikuju pojmove glasno-tiho, brzo-polako, viši-niži tonovi;
- imenuju i razumiju pojmove: hor-horovo a, kompozicija-kompozitor, dirigent, brojalica, uspavanka, marš, muzička bajka, muzička priredba, melodija, takt;
- da se orjentišu u osnovnim simboličkim zapisima;

VREDNOVANJE

Nastavnik vrednuje dostignu a muzi kog stvaranja po profesionalnim psiho-didakti kim zahtjevima. Vrednovanje se obavlja grupno i individualno, vrjednuju i dostignu a u muzi kom individualnom razvoju u enika u aktivnom slušanju, vokalno-instrumentalnom interpretiranju i stvarala kom radu.

Nastavnik prati, evidentira i vrednuje muzi ke sposobnosti, informativna znanja i interesovanja u enika. Vrjednuju se muzi ki doživljaji u slušanim muzi kim djelima. Vokalno-instrumentalno interpretiranje vrjednuje se po usvajanju odre enog broja pjesama, sadržaja i interpreta kog doživljaja. Nastavnik treba da prati i podsti e interesovanje u enika za kreativno izražavanje i njihovo napredovanje u muzici:

- Vokalna interpretacija ,
- Interpretacija na muzi kim instrumentima,
- Kreativno izražavanje i doživljavanje,
- Aktivno slušanje,
- Prakti no shvatanje nau enih muzi kih pojava.

Tokom vrjednovanja, nastavnik treba da ima uvid u standarde vrjednovanja po nivoima i dostignu ima.

TJELESNI ODGOJ

- Tjelesni odgoj i sport

TJELESNI I SPORTSKI ODGOJ

(2 sata nedjeljno, ukupno 37 sava)

UVOD

Planom i programom tjelesnog i sportskog odgoja za učenike trećeg razreda neformalnog obrazovanja osnovne škole, predviđena je realizacija svega što je sa posebnim vrijednostima biološko-zdravstvenim i vaspitno-obrazovnim.

Na osnovu ovoga i polazeći od zahtjeva, pravila, metoda, organizacionih oblika obrazovnog rada koje uslovljava opšta didaktika i posebna metodika tjelesnog i sportskog odgoja, ova vještina ima vrijednost i poseban značaj za kultivisanje i zaštitu zdravlja, naročito učenika koji su obuhvaćeni u neformalnom obrazovanju u trećem razredu.

Organizacijom i dobrim korištenjem tjelesnog i sportskog odgoja, polazeći od nastavnih principa, osim uticaja u razvoju psihomotornih sposobnosti učenika postiže se i stvaranje navika za igranje i kultivisanje, pravilno držanje tijela kao i doživljavanje pokretnih postupaka sa ritmičko-estetskog aspekta.

CILJ

Programskim sadržajem, izrađenim i obuhvaćenim u nastavnom planu i programu za ovaj razred, postiže se:

- osposobljavanje učenika sa aspekta stvaranja pokretnih navika,
- pogodnost pokretnih sposobnosti, funkcionalnih sposobnosti organa u organizmu učenika,
- dalji razvoj kreativnih sposobnosti preko igre,
- sticanje i stvaranje navika za pravilno držanje tijela,
- prijatan i pozitivan doživljaj tjelesnog i sportskog odgoja,

- poštovanje kulturnih i društvenih postignuća,
- sticanje navika za humanitarnu i društvenu djelatnost,
- podsticaj učenika za inicijativu i nezavisnu djelatnost, imajući u vidu osnovne principe nastave.

OBJEKTIVI

Preko programskih sadržaja, koji su predviđeni da se realizuju sa učenicima trećeg razreda neformalnog obrazovanja, trebaju se postići ovi objektivi:

- **Tjelesni razvoj i razvoj pokretnih funkcionalnih sposobnosti;**
- **Sticanje i usavršavanje prirodnih pokreta i sportskog znanja;**
- **Upoznavanje sa teoretskim znanjem nastave;**
- **Prijatan doživljaj tokom tjelesnog i sportskog razvoja.**

Tjelesni razvoj i razvoj pokreta i funkcionalnih sposobnosti

- odabranim pokretima da se utiče na pravilnom držanju i rast tjela;
- da se nastavi sa maksimalnim uticajem na razvoj motoričkih sposobnosti, koristeći i razne forme pokreta, elementarne igre, štafeta i poligona;
- razvoj sposobnosti za orijentaciju u prostoru (TEREN), usavršavajući različite stavove tjela pod uticijem dinamičke sile i položaja koji zauzima tijelo;
- da se utiče na razvoj funkcionalnih sposobnosti organizma učenika;
- razvoj sposobnosti u usavršavanju ritmičkih elemenata i plesa;
- ispunjavanje primarnih motiva učenika koji su potrebni za pokrete i igru;
- da se utiče na pravilnom funkcionisanju higijenskih navika na osnovu životnih uslova.

Sticanje, usavršavanje prirodnih pokreta i sportskih znanja

- stvaranje osnove za usavršavanje pokreta koji će koristiti za razvoj i usvajanje sportskog znanja;

- upoznavanje sa položajima tjela i usvajanje istih na nezavisana in;
- usvajanje polazaja tjela i izvoenje tjelesnih pokreta u razliitim uslovima;
- prijatan doživljaj u toku upotrebe sprava kao i upotreba raznih rekvizita (lopte, kugle, konopca, drvenih unjeva, krugova i dr.);
- upoznavanje i usvajanje osnovnih elemenata iz atletike;
- upoznavanje i usvajanje osnovnih elemenata iz sportske gimnastike;
- upoznavanje i usvajanje tehnike pokreta i igrama loptom;
- upoznavanje nekoliko kreativnih igara;
- usvajanje i izvoenje osnovnih igara i ritmičkih pokreta;
- upoznavanje i usvajanje tehnike slobodnog plivanja (kraul) plivanje 25 m;
- upoznavanje zimskih sportova;
- adaptacija organizama u enika uslovima u vodi i snjegu.

Upoznavanje teoretskih osobina

- da se nastavi sa upoznavanjem i na inom upotrebe sportskog odjevanja;
- upoznavanje sportskih terena i objekata, sprava i rekvizita i dr.;
- upoznavanje i poštovanje pravila tokom organizacije elementarnih i sportskih igara;
- upoznavanje i poštovanje uslova i osnovnih principa tokom upotrebe sportskih objekata (sale, sportski tereni, školska dvorišta-poligoni, bazeni i dr.);
- upoznavanje i ispunjavanje zahtjeva i higijenskih uslova za o uvanje zdravlja.

Prijatan doživljaj sportskog i tjelesnog odgoja

- stvaranje osnove za motivaciju upražnjavanja tjelesnih aktivnosti, kako bi postigao kasnije, da ocjeni njihovu vrijednost;
- ispunjavanje zahtjeva kretanja i doživljaj tokom izvoenja;
- preko igre da se postigne motivacija u enika i zadovoljstvo tokom vježbanja;

- preko tjelesnih aktivnosti da se postigne samopouzdanje, borila ki duh, smjelost i duhovna izdržljivost;
- estetski i ritmi ki doživljaj nastave;
- razvijanje i doživljaj zdravih, duhovnih i kulturnih odnosa izme u u enika.

OSNOVNI POKAZATELJI PROGRAMA

Kategorije	Podkategorije	
1. Prirodni pokreti	Hodanje i tr anje, skokovi, penjanje i nošenje, vješanja itd.	10 –27.33%
2. Atletika	Trka (tr anje), skokovi i bacanja	10-27.33%
3. Ritmi ka i sportska gimnastika	- Vježbe na podu-akrobatika. Preskoci. Vježbanja na gimnasti koj gredi. Ritmi ke vježbe i narodna kola.	7-19.91%
4. Rukovanje rekvizitima	- Vježbe loptom, drvenim unjevima, krugovima i palicama.	10- 27.33s%
5. Druge aktivnosti	Vježbe oblikovanja sa i bez rekvizita na svim nastavnim asovima. - Šetnje. Logorovanja i takmi enja.	

ORGANIZACIJA PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Podkategorije	Programski sadržaji	Postignu a
1. Prirodni pokreti	Hodanje i tr anje	Hodanje i tr anje razli itom formom i pozicijama (kratki koraci, dugi, brzo, polako, na vrhovima prstiju, na petama, položaj gore, srednji, potrbuške, bo no, le no i dr.) – osnovne i štafetne igre.	U enici treba da: Poja aju vještinu i pokretne navike najpovoljnijih postupaka kao i ritmi ki na osnovu njihovih spsobnosti na odre enoj daljini - 20 – 30 m.
	Preskoci	Preskok niskog konopca i razli itih prepreka (sanduk i gimnasti ka greda, medicinska lopta,) pritke, i dr.	Da postignu bolje rezultate u pore enju sa prvim mjerenjem tokom druge godine.
	Uspinjanje i nošenje	Uspinjanje po gimnast kim spravama postavljeni koso (švedski (gimnasti ki) sto, daska, purtekat, konopac, stepenište) palice itd. Nošenje razli itih težina (2-3 kg) preko gimnasti kih sprava na daljinu od 6-10 m.	Da brižljivo realizuju na ine na uspinjanja i nošenja težina sa jednom i objema rukama.
	Vješanja	Slobodno i mješovito vješanje na gimnasti kim spravama. (krugovi, šipka, razboj, vija a, konopac, stepeništa,) preko granja-drve a i dr. - Prelaz sa slobodnog vješanja na mješovito i obrnuto.	Da realizuju na pravi i brižljivi na in slobodnih vješanja, prilago avaju i se priboru koji koriste.

	Pjenjanja:	Penjanje na razne na ine i razli ite sprave (trbušno, bo no, le no, sjedno pomo u ruku i nogu, samo jednom rukom i jednom nogom, samo rukama i dr.	Da steknu vještine i pokretne navike, djeluju i ritmi ki na osnovu njihovih sposobnosti na odere enoj udaljenosti 6-8 m.
Atletika	Trke	Elementi normalnog i takmi arskog tr anja iz starta gore na udaljenost 10,20 i 30 m. Takmi enja na udaljenost od 30 m.	Da postignu bolje rezultate u pore enju sa prvim mjerenjem tokom druge godine.
	Skokovi	Skok udalj iz mjesta i sa zaletom. Takmi enja u skokovima iz mjesta i daljini.	Da postignu bolje rezultate sa skokom udalj iz mjesta u pore enju sa prvim i drugim mjerenjem.
	Bacanja	Bacanje kugle 200 gr. iz mjesta i udalj sa zaletom u cilj (jednom i objema rukama. Takmi enje ko najviše, najdalje i najta nije.	Da postignu što bolji rezultat bacanjem kugle u daljini u cilj u pore enju sa prethodnim rezultatima.
Sportska i ritmi ka gimnastika	Vježbe na podu	- Kolut naprijed i kolut nazad. - Vertikala nad ple ima „Svije a“.	Da razumiju po etne pozicije i da stekne pokretne navike koje zahtjevaju djelovanje tokom vježbanja
	Preskoci	Poskoci nad švedskim sandukom u visini 60 cm.	„
	Vježbe na niskoj gredi Ritmi ke	Hodanje i trka preko grede, okretanje za 180° i 360°, skok sa grede tijelom u krug.	„ Da postignu bolje rezultate u

	vježbe i narodna kola	- Preskoci , galop, okretanja za 180° - elementarne igre sa elementima ritmi kih pokreta. Narodna kola iz iz društvene sredine.	usavršavanju pokretnih navika po ritmu koji zahtjeva tehnika izvo enja.
Rukovanje rekvizitima	Loptama	Dodavanje, prijem, driblinzi (rukom, nogom, glavom. rekvizitima i dr.). Dodavanje u dvoje i troje. Osnovne igre loptom. Takmi enja.	Da izvršavaju razne postupke sa loptama, da poga aju cilj i da usvajaju i primjenjuju pravila tokom igre i takmi enja.
	Krugovima	Žongliranje i upotreba krugova za vježbu formiranja osnovne igre sa krugovima.	„
	Drvenim unjevima	Žongliranje i upotreba drvenih unjeva za vježbe formiranja elementarne i štafetne vježbe.	„
Druge aktivnosti	Palicama	Žongliranje i upotreba palica za vježbe formiranja osnovne igre i igre štafetom.	„
	Vježbe formiranja	Vježbe formiranja sa i bez rekvizita na pripremnom djelu asa.	Da poja aju pokretne vještine i navike sa ritmi kim postupcima psihomotori kih sposobnosti.
	Šetnja i kros	Dvije šetnje: u jesen, zimi i jedan kros – jesenji kros.	
	Igre na snijegu	7-10-osnovnih igara na snijegu, klizanje na sankama i skijama na pogodnim terenima. iš enje i priprema rekvizita za klizanje.	Da se postigne ja anje pokretnih navika i vještina, kao i prilago avanje organizma u uslovima na snijegu.

KONTROLISANJE I VRJEDNOVANJE U ENIKA

1. Stalno vrjednovanje pokretnih sposobnosti

- Poslije svake kategorije programskog sadržaja, koja je realizovana, da se ocjenjuju postignu a i rezultati, rangiraju i u enike u tri grupe.

2. Kontrolisanje- vrjednovanje antropometrijskih osobina i sposobnosti najmanje dva puta godišnje i to:

- Kontrolisanje pravilnog držanja tjela.
- Težinu tijela (TT) – Visina tijela (VT) - antropometrija.
- Tr anje 3X10 m (V 3x10 m).
- Bacanje kugle udalj 200g. (BL-200g).
- Udaranje lopte o zid 25 sek (ULP-25s.).
- Skok iz mjesta udalj (SMU).

Na osnovu obrade rezultata i postignu a-promjena od prvog mjerenja treba da se rangiraju u enici u tri grupe sa ciljem da se ubudu e programira rad po rangovima u enika (naprijedni, prosje ni i na istom osnovnom nivou).

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

Oslanjaju i se na biopsihomotori ke osobine uzrasta u enika tre eg razreda, njihov organizam je sposobniji da prevlada ve a optere enja nego organizam u enika drugog razreda, nastavnik treba da, u skladu sa sposobnostima u enika, tokom organizacije nastvanog procesa, treba da dodaju zahtjeve, konkretno ako u drugom razredu tr ali brzo do 20 m u daljinu, sada treba da tr e na daljinu do 30 m.

Odabiranje i upotreba vježbi treba da budu orjentisani, osim na razvoju psihomotori kih-transformacija spsobnosti i na usvajanje i usavršavanje znanja, vještina i pokretnih navika.

Osim osnovnih elemenata, nastavnik u uvodnom dijelu asa treba da koristi u velikoj mjeri i osnovne forme hodanja, tr anja, preskoka i dr. Dok u pripremnom dijelu treba pripremiti i vježbati kompleks V.F. sa i bez rekvizita, najprije, prikazivaju i ih sam. Vježbe trebaju biti složenije,

sa većim intenzitetom, izraženije i veći služe da se koriste vježbe formiranja (V.F.-kompleks) sa rekvizitima (loptama, palicama, unjevima od drveta, kratak konopac i dr.). Jedan kompleks V.F. može se koristiti i na nekoliko nastavnih asova.

Na osnovnom djelu asa nastavnik treba da koristi one forme rada, metode, nastavna sredstva (sprave i rekvizite) pridržavajući se i poštujući nastavne principe, koje omogućiti najprije usvajanje tehnike izvornog pokreta sa uticajem u transformiranju psihomotornih sposobnosti. Ovo se postiže djelomično i osnovni dio na dva dijela (formalno). U prvom djelu treba vježbati u osvajanju nastavne jedinice, dok u drugom dijelu rad se organizuje u vidu igara ili takmičenja (elementarne i štafetne igre).

Tokom organizacije nastavnog procesa trebaju se odabrati one motorne aktivnosti koje omogućavaju da izrazi kreativne sposobnosti sa aspekta pokreta, dok tokom organizacije igara i takmičenja nastavnik treba da obrati pažnju da one utiču na učenike tako da oni dožive zadovoljstvo, sticanje samopouzdanja, ljubav prema drugu, pravilan stav prema pobjedi i porazu u igrama. Efekat organiziranja nastavnog procesa tjelesnog i sportskog odgoja biće veći, ako nastavnik koristi i muziku.

REZIME: Od svega ovoga proizilazi da nastavnik (razredne nastave) treba da ima u vidu:

- Pristup problemima u prikazu i organizaciji nastavnog procesa,
- Poseban naglasak u demonstriranju i frontalnom i grupnom radu sa učenicima,
- Motivacija i ohrabrenje učenika za frontalni rad, grupni i individualni, postizanje praktičnu i teoretsku sposobnost.

LITERATURA

1. B. Hasangjekaj Tjelesni i sportski odgoj 1.- PRIRUČNIK Priština, 2004.
2. Grupa autora: Tjelesni i sportski odgoj 2. Priština, 2004.
3. B. Hasangjekaj: Metodika tjelesnog odgoja, Priština, 1998.
4. B. Hasangjekaj: Tjelesni i sportski odgoj-1. Priručnik, Priština, 2004.

5. M. Koritnik: „2000 igre“, Priština, 1998.
6. M. Pirc: „Metodika sportskog uzgoja“, Ljubljana, 1995.
7. M. Koshničar: „Tjelesni i sportski odgoj O.SH. I-IV, Priština, 1968.
8. Grupa autora: „Didaktičke igre u dječjim vrtićima“, Tirana,
9. Grupa autora: „Tjelesni odgoj u školi“, Tirana, 1973.

Tiraž: 100 komada
Priprema za štampu
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
Štampa: PRINTING PRESS – Priština

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214(496.51)(075.3)

Nastavni plan i program : za tre i razred osnovne škole neformalnog obrazovanja / [Glavni urednik Fehmi Ismaili]. – Priština : Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju, 2007. - 144 f. ; 24 cm.

Literatura : f. 141-142

1. Ismaili, Fehmi

ISBN 978-9951-16-022-3